

Lomo
Polohanda Keriso hameigini
Lomoni hearuhondo beba ogo
gilibu wia hene.
Mbuga ogoha gilibu
ngarunaga nemandi ogo

Polohanda Keriso hameigini Lomoni hearuhondo beba gilibu wia henego irane ibu ti hearia mani nenege pole manda buwa gili bini.

Polo ibuni lo manda bialu, Keriso hameigini Lomoni karu heba howa ina ti biamogo bialu Yasunaga bi mana lawai holebero. Ani lawai harogola tigua nde i biamogo bialu dindi mini Sebenaha Bi Mana Debene lamima polebero, lo manda bini.

Polohanda Ngode Datagaliwabe Bi Mana Debene lawai henedagua Keriso hameigini Lomoni hearume bayuwa manda bilo ibu bebani gili bialu tihondo wia hene.

Ibugua lalu, Tí mitangi bialu Ngode Datagaliwabehondo tínaga bi la haruli, lalu lamini. Ani lowa Bi Mana Debenenaga teneore lamialu lalu, Ngode Datagaliwabehanda ibuhondo mini mbi-raorewi karu tihondo, Í mini tigabiwi ke, lagago Bi Mana Debeneme walia haga ka. Be 1.17 gilibu nga.

Polohanda bi layagonaga irane agua lowa garealo mialu Yu wali agalirubi wali agali tara tararubi Ngode Datagaliwabehanda tihondo, Í

mini tigabiwi ke, lelo bibahende ta nabi karume Yasu Kerisohondo mini mbiraore wulene nga. Mini mbiraore wiragome Yasu Kerisoha ho gimbu bu howa holene gahenge yu haga ka. Ani bu kagome Ngode Datagaliwabenaga mo palia holene yu howa ko bulenenaga hongomebi homolenenaga hongomebi daribaho ngaria Ngode Datagaliwabe Dinini ibugua golope haga ka.

Be 5.1-8.39 uruniha Polohanda Mana lowini ngagonaga irane langialu, Ko bulene koorene ko ngago walia hole Ngode Datagaliwabehanda Mana lowini ngago ngini, lene. Ani lowa ibugua bi mende lalu, Ngode Datagaliwabe Dinini ibunaga hongome ina Yasu Kerisoha ho gimbu bu helaga ka, lalu gilibu wini. Ani buwa Polohanda lo manda bialu Yu wali agalibi wali agali tara tarabi Ngode Datagaliwabehanda ti bibahende ta nabihondo pele mulene manda biaga ka. Yu wali agalime Yasuhondo mini mbiraore wulene hame nale hayagola Ngode Datagaliwabehanda manda biyadagua Yasu Kerisoha howa ibunaga pele mulene wali agali tara tarahondo mini. Yu wali agalime maniore Yasuhondo mini mbiraore wulebira Polohanda manda bini.

Gilibu maro bulene kaware ngelowa Keriso hameiginirume bialu holenenaga mana mitangi bialu Ngode Datagaliwabehondobi gabumane karuhondobi wali agali ta nabi karuhondobi gubalini howa bialu holene ngagonaga gilibu nga. Ani gili buwa Polohanda ibunaga nenegeruhondo turu holene bi lawia halu Ngode Datagaliwabe mini yaraga hene.

Bulu бага бува кuni gilibu ngago

1.1-17

Gili binigonaga irane *1.18-3.20*

Wali agali bibahendeore nakarulape kama lenego *3.21-4.25*

Kerisohondo mini mbiraorewi kago mini tiga-biwi ka, lenego *5.1-8.39*

Keriso ha howa gahenge holene ngago *9.1-11.36*

Ngode Datagaliwabehanda Isaraele wali agalihondo bule manda bu winigo *12.1-15.13*

Keriso hameiginime bialu holene mana ngago *15.14-16.27*

Lamaro bialu nenegeruhondo bi lawia henego

Polohanda abosolo biabe binigo irane ogo

¹ I Polo Keriso Yasunaga biabe bia haga kogo howa Ngode Datagaliwabehanda i abosolo holiya dabowa ibunaga Bi Mana Debene lamuliya olo helenego kogoni.* ² Bi Mana Debene ogoni bamba Ngode Datagaliwabehanda ibunaga mana latagi hagaruha howa, Ngulebero, lalu lowinigo Anduane Homogonaga mbugani gilibu winigo nga.* ³ Bi Mana Debene ogoni Ngode Datagaliwabe Iginini inanaga Anduane Homogo Yasu Keriso henego kagonaga lo nga. Ibu dindi agalihayaginaga ibu Debidi aguanene hene.* ⁴ Ibu Ngode Datagaliwabe hayaginaga walia halu ibunaga hongo gibioregome ibuni mo heya howa ibu Ngode Datagaliwabe Iginiore inanaga loma biaho helenego ka walia hene.* ⁵ Wali agali dindi

* **1:1:** Ab 9.15, 13.2, 22.21, 1 Ko 1.1, Ga 1.15 * **1:2:** Ab 26.6, Lm 3.21, 16.25-26, Ga 3.8, Ta 1.2 * **1:3:** Md 22.42, Lg 1.32, Yo 1.14, Ab 2.30, Lm 9.5, Ga 4.4, 2 Ti 2.8 * **1:4:** Ab 13.33, Hi 9.14

bibahendeni karu ina Keriso kagoria haru ibalu tigua ibuhondo mini mbiraore wilobi ibugua bia laradagua bilobi Ngode Datagaliwabehanda Keriso ha howa i abosolo kogo howa Kerisonaga biabe ogoni bia holiya ihondo ngiya.✧ ⁶ Wali agali dindi bibahendeni karu larugo Lomoni kamirunagabi laru manda bilimu. Tíbi Yasu Kerisonaga halimulo Ngode Datagaliwabehanda olene. ⁷ Irane ogonigo Lomoni bibahende kamiru Ngode Datagaliwabehanda tí gubalini howa ibunaga halimulo olayaru ina tihondo beba ogoni gilibu wia haro.✧

Ina Aba Ngode Datagaliwabebi Anduane Homogo Yasu Kerisobi libugua tihondo biamogo bia holenebi mo palia holenebi ngilo hamelo ko.

Polohanda Ngode Datagaliwabehondo kai lalu henego ogo

⁸ Bi mbira ala lolene manda bidogo laro. Tigua mini mbiraore wu kamigoni wali agali dindi bibahendeni karume hale halu kagonaga ina tí bibahende mitangi bialu Yasu Keriso ha howa Ngode Datagaliwabehondo turu halu kai lalu ko.✧ ⁹⁻¹⁰ Bi larogo heneneore laralo Ngode Datagaliwabe ibu manda biai ka. Ina Ngode Datagaliwabe ogoni gubaliniore howa ibunaga biabe bia halu ibu Igini Yasu Kerisonaga Bi Mana Debene lamialu ko. Ina Ngode Datagaliwabehondo bi lalu howa tí mitangi biaabo halu tinaga la haruligo ibu manda bu ka. Ibugua i tí kamiria ibulene hame ledayagua

✧ **1:5:** Ab 26.16-18, Lm 12.3, 15.18, 1 Ko 15.10, Ga 2.7-9, Eb 3.8

✧ **1:7:** Dag 6.25-26, 1 Ko 1.2-3, 2 Ko 1.1, Ga 1.3, Eb 1.2, 1 Te 4.7

✧ **1:8:** Pb 1.3, Kl 1.3-4, 1 Te 1.2, 1.8

henge ngilo ibuhondo bi lamialu ko. ✠✠ 11 Tí de handalu Ngode Datagaliwabe Dinini ibugua mo bayale holene ngiaga ngaru tí heba lo manda bialu tínaga mini hongo helo langule i ibua ho ko. 12 Bi larogo irane tígua mini mbiraore ngamigome i biamogo bilimulobi ina mini mbiraore ngogome tí biamogo bialubi inane biamogo bia biamogo bia bialu hamiyana laro.

13 I hamene mbaliniru-o tígua mbira ogoore manda bilimulo laro. Ala ina tí hemiria nenege ibule lowa dewa halu manda bigi bu haabo harugo biabe bulene wiarume i yani haabo haya. Ina dindi tara tarani howa Yu wali agali ndo tara tara karume Yasuhondo mini mbiraore wilonaga biabe bialu harudagua tí kamiria íbu howa wali agali maru karume Yasuhondo mini mbiraore wilimulo biabe ogoni bule hamelo ko. ✠ 14 Wali agali dindini holenenaga manda timbunibi karubi manda nabi karubi beba de handaga karubi de nahandaga karubi ti ta nabi bibahendehondo Bi Mana Debene nalami kogome ina ti baba dano ho ko. 15 Ani dano ho kogo ina tí Lomoni kamiruhondobi Bi Mana Debene langua ho ko.

Bi Mana Debeneha Ngode Datagaliwabenaga hongo holene ogo

16 Ina Bi Mana Debene karulapeore ngago hondowa taga naharuligo irane Bi Mana Debene ogoninaga hongo holeneme Ngode

✠ 1:9-10: 2 Ko 1.23, Eb 1.16, Pb 1.8, 1 Te 2.5, 2.10, 3.10, 2 Ti 1.3

✠ 1:9-10: Ab 19.21, Lm 15.23, 15.32, 1 Te 3.10, Ya 4.15 ✠ 1:13: Yo 15.15-16, Ab 19.21, Lm 15.23, 16.7, Pb 4.17

Datagaliwabehanda wali agali bibahende ibuhondo mini mbiraore wu karu pele miaga ngagonaga taga naharuli. Mana ogoni ala Yu wali agalime hale henego áyu Yu wali agali hangu ndo tara tara karu tibi hale halu ka.✧
 17 Ngode Datagaliwabehanda ibuhondo mini mbiraorewi karu tihondo, Í mini tigabiwi ke, lagago Bi Mana Debeneme walia haga ka. Mini mbiraore wu haabo kagohondo hangu laga. Ani lagago Anduane Homogonaga mbugani lo ngago ogo, Ngode Datagaliwabehanda ibuhondo mini mbiraorewi kagohondo, Í mini tigabiwi ke, laga ka. Wali agali ani lene karu ti degeme holene gahenge yu holebira, lalu gilibu nga.✧

Wali agali bibahende ko hai hene kamago ogo

18 Wali agali Ngode Datagaliwabe erembira mialu tinaga ko biragome maru karume mana henene ngago manda bulilono hapai haabo halu karu tinaga kohondo Ngode Datagaliwabehanda dahuliya andaga howa ibunaga keba holene wali-aho winigo nga.✧ 19 Ani biragohondo pani mulene ngago irane ogo. Ngode Datagaliwabe ibuni kagonaga ibunime mo pani henego wali agalime manda bibehe panigi nga.✧ 20 Ngode Datagaliwabehanda bibahende wabiningi howa ibunaga nahandabehe winiyago ngarubi ibu hongo haabo kagobi ibuniore haabobo kagobi panigi wali agali

✧ **1:16:** Iba 119.46, Mg 8.38, Ab 3.26, 13.46, 1 Ko 1.18-24, 2 Ti 1.8

✧ **1:17:** Hab 2.4, Yo 3.36, Lm 3.21-22, Ga 3.11, Hi 10.38 ✧ **1:18:** Ab 17.30, Eb 5.6, Kl 3.6, 2 Te 2.12 ✧ **1:19:** Yo 1.9, Ab 14.15-17, 17.24-28

bibahendeme handai habeheore ka. Ngode Datagaliwabehanda bibahende wabinigo wali agalime hondowa ani manda bibeheore ka. Anigo tigua, Ngode Datagaliwabe ka manda nabi hari-madago, lolene henge nawi.✧ ²¹ Tigua Ngode Datagaliwabe ka manda bia bidagoyu ibunaga mini mo yaraga holene ngadagua mo yaraga nahagabi ibuhondo turu halu kaj nalagabi ka. Tigua mbirale habane ndogo hangu mitangi biagabi tinaga mini lulu ale arumahe howa biagabi ka.✧ ²² Tigua, Mini gigabiwi kama, lagagoyu ti miniwi ndo lulu ale howa laga ka.✧ ²³ Tigua Ngode Datagaliwabe haabobo kago mitangi bialu ibunaga mini mo yaraga holene ngago wahowa mbirale gime wabinigo agali alebi ega alebi nogo tara tara alebi tombeme piaga tara tara alebi uruni alego mitangi bialu bi pupu wiaga ka.✧

²⁴ Wali agali uruni ale karume tinaga minime dimagoli hara alebi tinaga tinginime tini degedege baba mana tagabiorebi bima pelo Ngode Datagaliwabehanda ti yupe hene ka.✧ ²⁵ Tigua Ngode Datagaliwabenaga henene lolene ngago yu wahowa ke holene ngago yu aribia haga ka. Ani buwa tigua mbirale tara tara wabiaga tene Ngode Datagaliwabe kago ibuni wahowa mbirale ibugua wabiniruhondo bi pupu wialu haga ka. Wabiaga tene Ngode Datagaliwabe kago ibunaga mini hangu mo yaraga haabobo holene

✧ **1:20:** Yob 12.7-9, Iba 19.1, Ab 14.17, 17.27, Hi 11.3 ✧ **1:21:** Yar 2.5, Eb 4.17-18 ✧ **1:22:** Yar 10.14, 1 Ko 1.20 ✧ **1:23:** Man 4.16-18, Iba 106.20, Yar 2.11, Ese 8.10, Ab 17.29 ✧ **1:24:** Ab 7.42, 14.16, 1 Ko 6.18, Eb 4.18, 1 Te 4.4

ngago. Aniore bialu helo laro.☆

²⁶ Tigua ko ogoni biaabo hagago miniha dimagoli holene tagabi koorene ko ngarubi bima pelo Ngode Datagaliwabehanda ti yupe haga ka. Walime agali heba howa waneigini holene mana winigo wahowa tini degedege mana ko ngubi taraore biaga beda.☆ ²⁷ Agalime ogonidagua dege mana winigo wahowa agali tini degedege dimagoli gibiore howa tini mana ko ngubi taraore biaga ka. Ogonidagua ko tagabiore biragonaga Ngode Datagaliwabehanda pani ngi lalu tinime dano bialu kago mulebira.☆

²⁸ Wali agalime Ngode Datagaliwabe mana henene ngago miniha yu holene manga haragome tini mini kome bua hara ale bilo ibugua ti yupe haga ka. Anigo tigua nabulene ngaru biaga ka. ²⁹ Ti ko tara tarame tolaihe howa uru ale biaga ka. Miniha ko dohe hagabi dimagoli hagabi ko bule lo manda biagabi i nayido agini henge lagabi homelo bagabi gungu biagabi mo hondo hagabi ko andandabi hagabi diburibu lagabi ³⁰ tini guraga guraga biagabi Ngode Datagaliwabe handabe manga hagabi mege biagabi miniha balagala hagabi mine hagabi ko bulene hariga hai biagabi aba aiyalanaga bi mo wahagabi ³¹ ti miniha ko dege mitangi biagabi buliya lalu lo wuwa lahondo hagabi maruhondo turubini nabiagabi dara nahagabi urunidagua bialu haga ka. ³² Tigua Ngode Datagaliwabenaga mana lowini ngagome mana uruni ale bialu karu homolene nga lo ngago

☆ **1:25:** Ais 44.20, Yar 13.25, 16.19, Amo 2.4, Lm 9.5, 1 Te 1.9, 1 Yo 5.20 ☆ **1:26:** LBM 18.22-23, Eb 5.12 ☆ **1:27:** LBM 18.22, 20.13, 1 Ko 6.9

manda bia buwa kedange howa mana uruniore
biaabo halu haga ka. Uruni hangu ndo maru
karume birago hondowabi ti kulo haga ka.✧

2

Ngode Datagaliwabe ibu wali agalinaga dabaga kago ogo

¹ Wali agali marume nakarulape biragola ina
ti nakarulape birimi larilibe. Ani lariliyagua
nakarulape larili. Maruhondo ti nakarulape
birimi lowa inibi ti ale dege howa tigua birago
ale biriligome inibi ko dege ke lalu minida.✧

² Ngode Datagaliwabehanda dabaga howa
wali agali urunidagua biagagohondo godi
tigatigaore laga ka manda bidama. ³ Inibi ti
bialu kadagua dege bialu howa ina maruhondo,
Ti nakarulape birimi, lalu kego ogonidagua bialu
howa i Ngode Datagaliwabenaga godi lolene
ngagoria howa yo pialu polebero manda bu
kebe. ⁴ Ngode Datagaliwabe ibugua ihondo
baya gibiore biaga kagobi pani abale nangiaga
kagobi i mitangi bialu ema nabi hondo haabo
kagobi ina urunibi heba mo yo hondo dege kebe.
Ngode Datagaliwabehanda ihondo bayale dege
biaabo halu kagoni i mini beregedabelonaga ndo
birabe.✧ ⁵ Ani biragoni bilowa i mini giambeore
halu beregedolene manda nabioire haabo
kegoni. Anigo Horo Mbira tagira ibirangi Ngode
Datagaliwabehanda kohondo ibunaga lembo
holene walia halu godi tigabi lolebira. Larangi i

✧ **1:32:** Iba 50.18, Hos 7.3, Lm 2.2, 6.21 ✧ **2:1:** Md 7.1, Lg 6.37,
Yo 8.7-9, Lm 1.20 ✧ **2:4:** Ais 30.18, Lm 3.25, Eb 1.7, 2.9, 2 Pi 3.9,
3.15

pani timbuniore ngilonaga ini bialu kegome pani hiriribiore nolene mo tago haga bialu kegoni. ⁶ Ogoninaga wali agali bibahendeme biabe bialu harimadagua Ngode Datagaliwabehanda emena karulape ngulebira. ⁷ Wali agali marume Ngode Datagaliwabehanda tihondo bayale taraore holenebi mini lene holenebi holene ereba nahaganebi ngilonaga tai bialu biabe bayale biaabo halu ka. Tihondo Ngode Datagaliwabehanda haabobo holene mulebira. ⁸ Wali agali marume tini hangu mitangi bialu mana tigabi erembira mialu ko bulene dege mo tene haga ka. Ani biaga karu baba Ngode Datagaliwabehanda godi lowa tihondo ibunaga keba holene walialu halu pani mulebira. ⁹ Wali agali ko biaga karu bibahendeme genda taraore holenebi tandaga nolenebi ngago nolebira. Yu wali agali karubi wali agali tara tara karubi ta nabi nolebira. ¹⁰ Ani bulebiragoyu wali agali mana bayale biaga karu tihondo Ngode Datagaliwabehanda bayale taraore holenebi mini lene holenebi mo palia holenebi mulebira. Yu wali agali karubi wali agali tara tara karubi ta nabihondo ani mulebira. ¹¹ Irane Ngode Datagaliwabehanda wali agali bibahende ta nabihondo ogobi degedege biaga kagoni. ¹² Yu wali agali ndo tara tara karume Mosese heneyangi Mana lowini ngago hale nahe hene ka. Tigua hale nahe howa ko bialu karu ti dinini

✧ **2:6:** Iba 62.12, Min 24.12, Md 16.27, Yo 5.29, 1 Ko 3.8, 2 Ko 5.10, Mo 22.12 ✧ **2:8:** Lm 1.18, 2 Te 1.8 ✧ **2:9:** Amo 3.2, Lg 12.47-48, Lm 1.16, 1 Pi 4.17 ✧ **2:11:** Man 10.17, 2 Bit 19.7, Yob 34.19, Ab 10.34, Ga 2.6, Eb 6.9, Kl 3.25, 1 Pi 1.17

kohayagi holebira. Yu wali agali karume Mana lowini ngago hale howa ko bialu karu mana ogoni ngagome ti dabaga. ¹³ Wali agalime Mana lowini ngago hale dege haragome Ngode Datagaliwabehanda tihondo, *Í* mini tigabiwi ke, nalaga ka. Mana ogonime bibe lo ngadagua bialu kagohondo ibugua, *Í* mini tigabiwi ke, laga ka. ✧ ¹⁴ Yu wali agali ndo tara tara karume Mana lowini ngago hale nahe howa Mana ogonime bibe lo ngadagua bupe halu biyagua ogo bulene bere ogo nabulene bere lalu tinaga minime lamiaga. Ti Mana lowini ngago hale nahe howa ani bigi bialu haga ka. ✧ ¹⁵ Tigua Mana lowini ngagome bibe lo ngadagua biragome mana ogoni tinaga miniha nga walia haga. Tinaga minimebi lamia dege bialu tigua birago marungi, Kagua biri, lalu mo mitangi bia halu marungi, Karulape biri, lalu mo mitangi bia haga ka. ✧ ¹⁶ Ani biagago ina Bi Mana Debene lamirulidagua Horo Mbira lola harangi Ngode Datagaliwabehanda Keriso Yasuha howa wali agali bibahende baba godi lalu tinaga miniha ko mitangi bini wia do karubi mo pani halu godi lolebira.

Yu wali agalibi Mana lowini ngagobi ogo

¹⁷ Anigo tí wali agali kamirume agua manda bulene wiaruabe. Tígua, Ina Yu wali agali kama, lowa Mana lowini ngago mo tiaga ho howa, Ina hangu Ngode Datagaliwabenaga wali agali baya kama, manda bu haramili. ✧ ¹⁸ Tígua Ngode

✧ **2:13:** Md 7.21, Ya 1.22-25, 1 Yo 3.7 ✧ **2:14:** Ab 10.35 ✧ **2:15:** Md 25.31, Ab 10.42, 1 Ti 1.11, 2 Ti 2.8, 4.1, 4.8 ✧ **2:17:** Ais 45.25, Yo 8.33, 2 Ko 11.22, Ya 2.19

Datagaliwabehanda hamelo kago manda buwa Mana lowini ngago lo manda biaabo harimigome mana ogo ko ogo bayale lalu daba ki bibehe kamigoni. ¹⁹ Tígua lalu, Ina wali agali de kohe karunaga hariga walía hagabi arumaha karunaga mo wá hagabi[☆] ²⁰ mini gedaore karu mana biawai hagabi mana manda nabi karu lawai hagabi kamalo, manda bu kamigoni. Tígua lalu, Ina Mana lowini ngago ha bi mana bibahende manda bulenebi henene hangu lai holenebi ngago yu kamalo, manda bu kamigoni. ²¹ Tígua maru lawai haramiligo tíninaga biagago lalu mbira nalaramiligo irane agibe. Tígua mana lawai halu howa, Mbirale page nabibe, lalu lawai haramiligo t́ni page naberamilini.[☆] ²² Tígua lalu, Wali agali kayu nayabe, laramiligo t́ni kayu nayaramilini. Mbirale tara tarahondo bi pupu wiaga karu t́ handabe manga haramiligo t́ni mbirale tara tarahondo bi pupu wiaga anda kago ha howa kayu naberamilini. ²³ Tígua lalu, Ina Ngode Datagaliwabenaga Mana lowini ngago manda bidamagoni, lowa mine halu, Ina hangunaga ngago, laramiligo. Wali agali tagira karume Ngode Datagaliwabe mege bilo ibunaga mana napuguaramilini. ²⁴ Anduane Homogonaga mbugani lo ngago ogo, Yu wali agali t́gua bialu kamigome Yu wali agali ndo tara tara karume Ngode Datagaliwabe mege bialu kagoni, lalu gilibu nga.[☆]

²⁵ Mana lowini ngagome bibe lo ngadagua bialu

☆ **2:19:** Md 15.14, 23.16-19, Lg 18.9, Yo 9.34, 9.40, Lm 6.17, 2 Ti 1.13, 3.5, 3.15 ☆ **2:21:** Iba 50.16-21, Md 23.3-4 ☆ **2:24:** Ais 52.5, Ese 36.20-23

howa dongone podo mabu biagane mana bulene karulape. Anigo Mana ogoni bibe lalu lo ngago puguarimiyagua dongone podo mabu biagane mana bulene nakarulape.✧ ²⁶ Yuali ndo agali tara mbira dongone podo mabu nabini kago ibugua Mana lowini ngagome bibe lo ngadagua biyagua Ngode Datagaliwabehanda agali ogoni ibubi dongone podo mabu bini tí ale dege ka manda bulebira ndobe.✧ ²⁷ Tígua Mana lowini ogoni gilibu ngago dongone podo mabu bialu ha kamigo howa Mana ogoni pugualu kami. Anidago nde dongone podo mabu nabi karume Mana ogoni lo ngadagua bialu howa Ngode Datagaliwabehanda godi larangi tigua, Yuali tí nakarulapeore bialu harimida, lalu walia holebira. ²⁸ Anidago Yuali heneneoreru dongone podo mabu henemane bini mbira ai kabe. Dongone bame tagirahayagi hangu podo mabu bini kago ibu Yuali heneneore ndo ka.✧ ²⁹ Mbiralí ibunaga bu habane Ngode Datagaliwabehondo loma bia ho hene kago ibu Yuali heneneore ka. Biabe ogoni birago Mana lowini ngagome biaga ndo Ngode Datagaliwabe Dinini ibuni biaga ka. Agali ogonibigo ibunaga mini agali yangoneme mo yaraga haga ndo Ngode Datagaliwabehanda mo yaraga haga ka.✧

3

¹ Ani biagadago Yu wali agalime wali agali tara tara karu bolangua holenaga mbira ngabe. Dongone podo mabu biagane mana galone mbira

✧ **2:25:** Yar 4.4, 9.25, Ga 5.3 ✧ **2:26:** Ga 5.6 ✧ **2:28:** Yo 7.24, 8.39, Lm 9.6-7 ✧ **2:29:** Man 30.6, 1 Ko 4.5, 2 Ko 10.18, Kl 2.11, 1 Pi 3.4

ngabe. ² E wiaore bida ndobe. Mbira ogo Ngode Datagaliwabehanda ibunaga bi mana Yu wali agalime mo dunubia ho yu helo tihondo mini.✧ ³ Ani binigo ti marume Ngode Datagaliwabe mitangi bialu mini bilina nahenedane handarimayagua iname agua lamiyabe. Ti ani birago hondowa Ngode Datagaliwabe ibuguabi mini bilina naholebira lolene ngabe.✧ ⁴ Ani ndoyago. Wali agali ti bibahendeme ke hai haga kayaguabi Ngode Datagaliwabe ibu henene dege laabo haga kagoni. Anduane Homogonaga mbugani lo ngago ogo,✧

Ína bi larego bibahende tigatiga hangu larili lalu walia holene nga.

Tigua í baba godi lole manda biyagua í bolanguaore holene nga, lalu gilibu nga.

⁵ Iname ko beramagome Ngode Datagaliwabenaga tigabi bulene panigiore walia hayagua agi manda bibehe kamabe. Ngode Datagaliwabehanda iname ko birimagonaga pani ngiragola ibu nakarulape bira labehe holeberamabe. Dindi wali agalime bi laralidagua ogoni laro.✧ ⁶ Ani nalabeheore. Ngode Datagaliwabe ibu tigabiore ndo kayagua ibugua wali agali bibahende agua mo daba ki bulebe.

⁷ Anidago inaga ke holeneme Ngode Datagaliwabenaga henene lolene ngago panigiore walia helo lowa emene bogo para halu berogola Ngode Datagaliwabe ibunaga mini mo yaraga hayagua

✧ 3:2: Man 4.7-8, Iba 147.19-20, Lm 2.18, 9.4 ✧ 3:3: Lm 9.6, 10.16, 11.29, 2 Ti 2.13, Hi 4.2 ✧ 3:4: Iba 51.4, 62.9, Yo 3.33 ✧ 3:5: Lm 6.19, Ga 3.15

i ko biaganaga pani nolene irane aginagadabe.
 8 Ogonidagua manda bu kamayagua Ngode Datagaliwabenaga mini mo yaraga holene wilo ina ko bima lolene ngabe. Wali agali marume, Polohanda ani lalu ka, lowa i mege biya. Ani biragonaga ti pani nolene ngadagua nolebiraore.✧

Wali agali mini tigabiwi mbira naheorego ogo

9 Anidago wali agali tara tara karu ale ndo ina Yu wali agali bayale kamabe. Ani nalabeheore. Ina Yu wali agali kamarubi wali agali tara tara karubi ta nabi ina bibahendeore kome bope hai henego kama lalu abale langirugoni.✧ 10 Anduane Homogonaga mbugani lo ngago ogo,✧✧

Wali agali mini tigabiwi mbira naheore.

11 Mini bayale gigabiwi hagabi

Ngode Datagaliwabe mini yaraga hoa hagabi mbira naheore.

12 Wali agali bibahendeme Ngode Datagaliwabe erembira mialu piai haga ka.

Ti bibahende habane nabulene hangu bu hama peda.

Bayale biaga mbirali naheore.

13 Tigua wali agali homelonaga bi lahondo hagabi✧

tinaga hégeme ke gibi hagabi

homelo bolene bi puya tomia palego ale tinaga ne hambuha howa tagira ibagabi

14 ha hiriribiore holene tinaga ne harigaha tolaihebi ka.✧

✧ 3:8: Lm 5.20, 6.1, 6.15 ✧ 3:9: Lm 1.18-2.24, 3.23 ✧ 3:10: Aga 7.20 ✧ 3:10: Iba 14.1-3, 53.1-3 ✧ 3:13: Iba 5.9, 140.3, Ya 5.16 ✧ 3:14: Iba 10.7

- 15 Tigua wali agali mo tandaga holebi homelo
bolebi abale manda biaga ka.✧
- 16 Ti poragoha pialu ko dege bima puabo haga ka.
- 17 Mo palia holenaga bulene mbira manda nabin-
iore ka.
- 18 Ngode Datagaliwabehondo mogolo holenebi
manda nabiore ka,✧
lalu gilibu nga.

19 Mana lowinigo bibahende ngago wali agali
mana ogoni andaneha karunaga lo nga manda
bu kama. Ani manda buwa wali agalime, Ina
Mana ogoni manda nabi harima, nalelonaga
Ngode Datagaliwabehanda wali agali dindi
bibahendeni karunaga dabagane helo Mana
ogoni ngagome walia ho ngagonigo manda
bu kama.✧ 20 Anigo mbiralime Mana lowinigo
ogonime, Bibe, lo ngadagua biai hayagua Ngode
Datagaliwabehanda ibu mini tigabiwi ka nalaga
ka. Mana lowini ngagome ledago ogo, Wali agali
ta nabi ko biaga kami, lalu walia ho nga.✧

*Kerisohondo mini mbiraorewi kago hondowa
Ngode Datagaliwabehanda, Í mini tigabiwi ke, la-
gago ogo*

21 Anigo áyu ogoni Ngode Datagaliwabehanda
wali agali agua biragola mini tigabiwi ke laganeg-
onaga hariga walia ho nga. Ogoni lalu mana
bulene lo ngagome bulene mbira ogoniha naw-
iore. Mosese heneyangi Mana lowini ngagomebi
Ngode Datagaliwabe mana latagi hagarumebi

✧ 3:15: Min 1.16, Ais 59.7-8 ✧ 3:18: Iba 36.1 ✧ 3:19: Yo
10.34, Lm 1.20, 2.2, 3.9, 3.23 ✧ 3:20: Iba 143.2, Ab 13.39, Lm 7.7,
Ga 2.16, Eb 2.8-9, Ta 3.5

hariga ogoni walia henego nga.✧ 22-23 Ani binigo Yasu Kerisohondo mini mbiraore wu kago hondowa Ngode Datagaliwabehanda wali agali ogoni ibu mini tigabiwi ka laga ka. Wali agali bibahende Yasu Kerisohondo mini mbiraore wu karu tihondo Ngode Datagaliwabehanda ani laga ka. Ina wali agali bibahende ta nabi ko birimagome ina pele ngulene Ngode Datagaliwabe kagoria kaundiaore kama.✧✧ 24 Ani bu kamagonaga Ngode Datagaliwabehanda Keriso Yasuha howa ibunaga biamogo bia holene turu halu bame ngiragome mini tigabiwi ke laga ka. Keriso Yasu ibugua ti golope haga ka.✧ 25-26 Keriso Yasu ibu homaragome ina wali agalinaga ko domolene henge wilo lowa Ngode Datagaliwabehanda ibu loma bia ho hene. Kerisohondo mini mbiraore wirarunaga ko Ngode Datagaliwabehanda domo wahelo ani loma bia ho hene. Ibugua ani binidagoni irane ibu mini tigabi kago walia holenaga ani bini. Alaore wali agalime ko biyago hondowa Ngode Datagaliwabehanda la nabi ibu mini timbuniwi howa ema nabi hene. Ai áyungi Ngode Datagaliwabehanda ibunaga tigabi holene walia halu wali agali bibahendeme ko birimaru ala nale henego áyu lalu ka. Ibugua ogonidagua bialu ibuni tigabiore ko lalubi Yasuhondo mini mbi-raorewi karuhondo, Tí mini tigabiwi kami, lalubi walia haga ka.✧

27 Anidago ina mine aginaga holebe. Mine ho-

✧ 3:21: Ab 10.43, 15.11, 26.22, Hi 11.4, 1 Pi 1.10 ✧ 3:22-23: Lm 1.17, 10.12, Ga 2.16, 3.28, Kl 3.11 ✧ 3:22-23: Lm 3.9, 5.2, 11.32, Ga 3.22 ✧ 3:24: Lm 5.1, Eb 1.7, 2.8, Kl 1.14, 1 Ti 2.6, 1 Pi 1.18-19 ✧ 3:25-26: Ab 13.38-39, 17.30, Eb 1.7, Kl 1.20, Hi 9.15

lene irane nawiore. Nawioiredago irane agibe. Mana lowini ngagome, Bibe, ledadagua wali agalime biaganagabe. Ogoninaga ndo. Iname Yasuhondo mini mbiraore wu kamagonaga hangu.✧
 28 Wali agalime Mana lowini ngagome, Bibe, lo ngadagua biai haragola ndo tigua Yasuhondo mini mbiraore wu kagola hangu Ngode Datagaliwabehanda, Tí tigabiwi kami, laga kago manda bidama.✧ 29 Be Ngode Datagaliwabe ibu Yu wali agalinaga hangu kabe. Ibu wali agali tara tara karunagabi kagoni ndobe. Aniorego ibu bibahendenaga Ngode Datagaliwabe kagoni.✧ 30 Ti bibahendenaga Ngode Datagaliwabe mbiraore ibuni dege kago ibugua Yu wali agalibi wali agali tara tarabi bibahende ta nabi Yasu Kerisohondo mini mbiraore wu karuhondo, Tí mini tigabiwi kami, laga ka.✧ 31 Ani biagadago iname mini mbiraore wulene ogoni mo tene halu Mana lowini ngago mo waharamabe. Ani nalabeheore. Iname ani bera-magome Mana lowini ngago mo hongo harama.✧

4

Ngode Datagaliwabehanda, Abarahama í mini tigabiwi ke, lenego ogo

1 Ogonidagua manda buwa iname inanaga mamali Abarahama mitangi bialu agi labehe kamabe. Ibugua agi bialu henebe. 2 Ibugua biabe biyago hondowa Ngode Datagaliwabehanda ibuhondo, Í mini tigabiwi ke, lenedale ibugua

✧ 3:27: Lm 2.17, 2.23, 1 Ko 1.29-31, Eb 2.9 ✧ 3:28: Ab 13.38-39, Lm 3.20-22, 8.3, Ga 2.16 ✧ 3:29: Lm 10.12 ✧ 3:30: Man 6.4, Lm 4.11-12, Ga 3.8, 3.20, 3.28 ✧ 3:31: Md 5.17, Lm 8.4

inime birugoni lowa mine holene irane ngale. Ani
 nalabeheore. Ibugua Ngode Datagaliwabenaga
 deni howa inime birugoni lowa mine holene
 irane nawiore ndobe. ✧ ³ Anduane Homogonaga
 mbugani lo ngago ogo, Abarahamahanda Ngode
 Datagaliwabehondo mini mbiraore wini. Ani
 wu heago hondowa Ngode Datagaliwabehanda,
 Ibu mini tigabiwi ka, lenego gilibu nga. ✧ ⁴ Wali
 agali biabe biragohondo yolo miaga. Yolo ogoni
 turu halu bame ngiyadalo manda nabi biabe
 birugonaga yolo ogoni ngiyadalo manda biaga. ✧
⁵ Mbiralime ibuninaga hongome mbirale bigi
 berogome ibu mini tigabiwi ka lelo lowa mo
 tene nahe Ngode Datagaliwabehondo mini mbi-
 raore wulene mo tene ho kayagua Ngode Data-
 galiwabehanda ibu ani bu kago hondowa o biago-
 hondo, Ina ko biri, lolene winigo la nabi, I mini
 tigabiwi ke, laga ka. ⁶ Mbirali ibu mini tigabiwi
 ka lelo ibugua mana bayale bigi bulenego mo
 tene nahe kagohondo Ngode Datagaliwabehanda,
 I mini tigabiwi ke, laragola turu holene ngago
 ogoninaga Debidihanda bi lenego ogo,
⁷ Marume mana ko biniru Anduane Homogo-
 handa domo wahalu ✧
 mana liahe binirubi domo wahai henego ti tu-
 ruore ho ka.
⁸ Mbirali ibugua ko biyago Anduane Homogo-
 handa lone mitangi bu dai nabiaga kago ibu
 turuore ho ka,
 lenego gilibu nga.

✧ **4:2:** Lm 3.20, 3.27-28 ✧ **4:3:** Pig 15.6, Ga 3.6, Ya 2.23 ✧ **4:4:**
 Lm 11.6 ✧ **4:7:** Iba 32.1-2

⁹ Debidihanda turu holene o layadagoni dongone podo mabu biagane mana biaga karu ti hangunaga lo ngabe. Ani ndo. Dongone podo mabu biagane mana nabini karunagabi heba lo nga. Irane ina Anduane Homogonaga mbugani lo nga lalu larugo ogo, Abarahamanda Ngode Datagaliwabhendo mini mbiraore wini. Ani wu heago hondowa Ngode Datagaliwabhenda, Ibu mini tigabiwi ka, lene, lalu gilibu nga.✧
¹⁰ Abarahama ibu mini mbiraore angi howa winibe. Ibu dongone podo mabu bihabe be nabihabe. Mani ndo alaore wu hene. ¹¹ Ibu dongone podo mabu mani bini. Abarahama ibunaga dongone podo mabu binigo irane ibu mini mbiraore wu heago hondowa Ngode Datagaliwabhenda, Ibu mini tigabiwi ka, lene lalu mani manane ogonime walia hene. Ani binigo dongone podo mabu bini nabibi wali agali bibahende ta nabi Ngode Datagaliwabhendo mini mbiraorewi karuhondo ibugua, Mini tigabiwi ke, leneru tinaga mamali Abarahama hene ka.✧ ¹² Ogonidagua dongone podo mabu bini karu tinagabi mamali Abarahama dege ka. Ti dongone podo mabu biyagola tinaga mamali Abarahama ibu hene ndo. Abarahama ibu dongone podo mabu nabi howa ala Ngode Datagaliwabhendo mini mbiraore wu henedagua tiguabi ani wu hayagola ibu tinaga mamali hene.✧

Ngode Datagaliwabhenda, Ngulebero, lalu lowinigo mini mbiraore wu howa yamiaga ngago ogo

✧ 4:9: Lm 4.3 ✧ 4:11: Pig 17.10, Lg 19.9, Ga 3.7 ✧ 4:12: Md 3.9

13 Ngode Datagaliwabe ibugua Abarahama-hondo lalu, Íbi í aguanenebi tíhondo dindi bibahende ngulebero lalu, lowini. Ibugua bi ogoni lowinigo irane Abarahama ibu Yualinaga Mana lowini ngagome, Bibe, ledadagua biyago hondowa ndo. Ibu mini mbiraore wu heago hondowa Ngode Datagaliwabehanda, Ibu mini tigabiwi ka, lowa ani lamialu lowini.✧

14 Ani lowinigo Ngode Datagaliwabehanda, Ngulebero, lalu lo ngago Mana lo wini ngagome, Bibe, ledadagua biagaruhondo mule kayagua nde wali agalime Ngode Datagaliwabehondo mini mbiraore wulene galone ndo halu Ngode Datagaliwabehanda, Ngulebero, lalu lo winigohabi hongo nawi degeda.✧ 15 Mana lowini ngagome ko biragohondo Ngode Datagaliwabenaga keba holene mo yu anda ibaga. Anigo bi mana nalo wigoha wali agali karume bi napuguaga ka.✧

16 Ogoninaga Ngode Datagaliwabe ibugua Abarahamahondo, Ngulebero, lalu lowinigo Abarahamanaga aguaneneru ti bibahendenagabi lalu turu halu henene bame ngulebero lene. Ani lenego tene Abarahamahanda Ngode Datagaliwabehondo mini mbiraore pigane wu henegome. Ogoni miagago tene Mana lowini ngagome, Bibe, ledadagua bialu karuhondo hangu ndo. Ogoninaga Abarahama ibu Ngode Datagaliwabehondo mini mbiraore pigane wu henedagua wu karu tihondobi

✧ 4:13: Píg 17.4-6, 22.17-18, Ga 3.29 ✧ 4:14: Ga 3.18 ✧ 4:15: Lm 3.20, 5.13, 5.20, 7.8, 2 Ko 3.7-9, Ga 3.10, 3.19

miaga dege ka. Tene Abarahama ibu Ngode Datagaliwabhendo mini mbiraore ala wu henedagua ina bibahendeme mini mbiraore mani wu kamagonaga mamali ibu hene ka.✧
 17 Anduane Homogonaga mbugani lo ngadagua ogo, Ina dindi tara tarani í hameigini dewa tara tara karunaga mamali habelo heledo, lalu gilibu nga. Ani lowa gilibu ngago Abarahamahondo, Ngulebero, lalu lo winigoha hongo ngago tene Ngode Datagaliwabehanda bi lo winigome. Abarahama ibu mini mbiraore wu henego Ngode Datagaliwabe ogoni ibunioreme homeneru mo heya hagabi ibunaga bime mbirale ala nawiniru mo wia hagabi henego kagoni.✧ 18 Abarahama ibu Ngode Datagaliwabhendo mini mbiraore wialu Ngode Datagaliwabehanda, Ngulebero, lalu lo wiyago ngulebira lowa mini dunubia ho habe naheore wiagolabi ngulebiraore manda buwa minime dunubia ho haabo hene. Ibu ani ho hayagome Anduane Homogonaga mbugani, Inaga aguanene dewaore yakundi li harini karunidagua holebira, lalu gilibu ngadagua lola halu ibu hameigini tara tara dewaorenaga mamali hene.✧ 19 Abarahama ibu mali handari mbira (100) agima howa ibunaga minime lo mitangi bialu. I tingini hongo nahe homene ale kogobi i oneme gali taba hanabe nahe dege bedagobi, lo mitangi bialu ibu Ngode Datagaliwabhendo mini mbiraore wu henego hadowa hama dai nabi

✧ 4:16: Lm 3.24, Ga 3.7, 3.22 ✧ 4:17: Pig 17.5, Ais 48.13, 1 Ko 1.28, Eb 2.1, 2.5, 1 Pi 2.10 ✧ 4:18: Pig 15.5, Hi 11.1

mini mbiraore hongo howa wia ho haabo hene.✧
²⁰ Ibugua mini mbiraore wu henego wa nahe Ngode Datagaliwabehanda, Ngulebero, lalu lo wiyagonaga mini kira nawi ngulebiraore layadagua manda bu haabo ho hene. Ibugua Ngode Datagaliwabehondo mini mbiraore wu henegome ibuni mo hongo haabo hayagola howa Ngode Datagaliwabenaga mini mo yaraga halu hene. ²¹ Irane ogoni ibugua Ngode Datagaliwabehanda ibuhondo, Ngulebero, lalu lo wiyago heneneore ngulebira lo manda bu hene.✧
²² Anigo Abarahama ibu mini mbiraore wu heago hondowa Ngode Datagaliwabehanda, Ibu mini tigabiwiore ka, lene.✧ ²³ Ibu mini tigabiwiore ka, lalu gilibu winigo ogoni Abarahamanaga hangu lalu ndo gilibu winigo nga. ²⁴ Ina Anduane Homogo Yasu homowa mo heya hene Ngode Datagaliwabe kago ibuhondo mini mbiraore weramagome ibugua, Tí mini tigabiwi kami, lalu lolebiraruhondo inanagabi heba lalu gilibu winigo nga.✧ ²⁵ Iname ko birimagonaga Ngode Datagaliwabehanda Keriso ibu homo aribia helo helene. Ani binigo Ngode Datagaliwabe ibugua inahondo, Tí mini tigabiwi kami, lolenaga Keriso mo heya hene.✧

5

Ngode Datagaliwabehanda inahondo, Tí mini tigabiwi kami, lalu lagago ogo

✧ **4:19:** Pig 17.17, 18.11, Hi 11.11-12 ✧ **4:21:** Iba 115.3, Hi 11.19 ✧ **4:22:** Pig 15.6 ✧ **4:24:** Ab 2.24, 13.30, Lm 15.4, 1 Pi 1.21 ✧ **4:25:** Ais 53.4-5, 1 Ko 15.17, 2 Ko 5.21, Ga 1.4, 1 Pi 1.21

¹ Ani binigo iname Ngode Datagaliwabehondo mini mbiraore wirimagola ibugua inahondo, Tí mini tigabiwi kami, lene kamago ina Anduane Homogo Yasu Kerisoha howa ina Ngode Datagaliwabela mo palia henego kamagoni. ✧ ² Iname Ngode Datagaliwabehondo mini mbiraore wu hemago hondowa Yasu Kerisohanda ina Ngode Datagaliwabenaga biamogo bia holenehayagi áyu kamagoni holomaya haru ibu heledagoni. Ani bu howa iname Ngode Datagaliwabenaga baya taraore holene karuloleberama lowa mini dunubiaho kamagonaga turu ho kamagoni. ✧ ³ Ani bu kamaria gendabi mbira ngangibi turu ho kamagonigo irane gendabi ngarume ina ema nabi howa hibu lalu holomayanaga mo hibu lahaga nga manda bidamagoni. ✧ ⁴ Ema nabi howa hibu lalu holeneme Ngode Datagaliwabehanda, Bayale bialu harimi, lolene mo yu anda ibaga. Ibugua ani laragome mini dunubia ho holene mo yu anda ibaga. ⁵ Mini dunubia ho holene ogonime ina mo taga nahagago irane Ngode Datagaliwabehanda ibu Dinini inahondo turu halu bame ngiyago ibugua Ngode Datagaliwabenaga gubalini holene inanaga bu miniha tolai heledagome. ✧

⁶ Inaneme hongo halu mbira bibe naheore hemaria Ngode Datagaliwabehanda horo pongo bo winiangi Kerisohanda ko biaga hemarunaga homo aribia hene. ✧ ⁷ Mana tigabi biaga kago ibu nahomelo mbiralime lalu, Ina homo aribia haro,

✧ **5:1:** Yo 16.33, Lm 3.24, 3.28-30, 4.24, Eb 2.14, Kl 1.20 ✧ **5:2:** 1 Ko 15.1, Eb 2.18, 3.12, Hi 3.6, 10.19 ✧ **5:3:** Ab 5.41, 2 Ko 12.10, Pb 2.17, Ya 1.2-3, 1 Pi 1.5-7, 3.14 ✧ **5:5:** Iba 22.5, 25.20, 2 Ko 1.22, Ga 4.6, Eb 1.13-14, Hi 6.18-19 ✧ **5:6:** Lm 4.25, 5.8-10

lolene mbira naholebira. Wali agali dara howa bi-amogo biaga kago ibu nahomelo mbiralime lalu, Ina homo aribia haro, lolene taibiore. ⁸ Anigo ina ko hemago hondowa Ngode Datagaliwabehanda inahondo ibunaga gubalini timbuni holeneore walia halu ina homai holilono Keriso ibugua homo aribia hene. ✧ ⁹ Ibugua inanaga homo aribia hayagome Ngode Datagaliwabehanda inahondo, Tí mini tigabiwi kami, lelo mo wia hayagoni. Ani biyagome Ngode Datagaliwabehanda godi lalu ko biragohondo ibunaga keba holene walia harangi Kerisohanda ina pele ngialu inanaga la haneore holebira. ✧ ¹⁰ Ina Ngode Datagaliwabela waitigi ho hemaria ibugua ibu Igini homo aribia helayagome ina mo ibu damene helene. Anigo áyu ina Ngode Datagaliwabenaga damene kamago Keriso ibunaga holeneme ina au pele ngulubada. ✧ ¹¹ Ogoni dege ndo Anduane Homogo Yasu Keriso ibugua ina mo Ngode Datagaliwabenaga damene helenego kama. Ibuha howa Ngode Datagaliwabehanda ani binigonaga ina turu ho kamagoni.

Adamahanda mo homa hayagola Keriso ibugua mo heya henego ogo

¹² Agali mbira hanguha howa ko bulene dindi bibahendeni anda ibini. Ibugua ko binigome homolene yu anda ibini. Ani binigo wali agali bibahende ko hai hene kamago homoleneme ina bibahende minai ka. ✧ ¹³ Mana lowini ngago nalowiha howa ko bulene dindi

✧ **5:8:** Yo 3.16, 15.13, 1 Pi 3.18, 1 Yo 3.16, 4.10 ✧ **5:9:** Lm 1.18, 2.5, 2.8, 3.25, 1 Te 1.10, Hi 9.14, 1 Yo 1.7 ✧ **5:10:** Yo 14.19, Lm 8.7-8, 2 Ko 4.10-11, 5.18-19, Kl 1.20-21 ✧ **5:12:** Pig 2.17, 3.6, 3.19, Lm 6.23, 1 Ko 15.21

bibahendeni wiame ho wini. Mana ogoni nalowiha howa wali agalime ko binigo Ngode Datagaliwabehanda nadagale hene.✧ 14 Ani binigo pigane Adama heneangi howa hama ibalu Mosese heneangi wali agali bibahende dombene ogoniha heneru homoleneme minai hene. Ngode Datagaliwabehanda, Nabibe, leago Adamahanda pugualu ko biyadagua nabini hearubi heba homoleneme minai hene.✧

Agali mbira maha ogobi ibulebira lalu walia halu Adama ibu ala ibini. 15 Anigo agali kira ogoni labo libu ogobi labo labo ndo tara taraore hene. Irane Ngode Datagaliwabehanda turu halu inahondo bame ngiyago Adamahanda ko binigo ale ndo. Adamahanda ko yu anda ibinigome wali agali dewaore homai hene. Ngode Datagaliwabenaga biamogo bia holene ibuni turu halu bame ngiyago goaile baya gibiore nga. Agali mende Yasu Keriso ibunaga biamogo bia holeneha howa Ngode Datagaliwabehanda wali agali bibahendehondo ngiyago goaile gibiore nga. 16 Ngode Datagaliwabehanda turu halu bame ngiyago ogoni agali mbira biagome ko binigobi mandagi ndo taraore nga. Tarago irane Adamahanda ko mbira binigome Ngode Datagaliwabehanda godi lowa, Ko birida, lene. Ai maha wali agali dewaore ko bialu harimago Ngode Datagaliwabehanda dara halu biamogo bia holene walia halu ibugua, Ina tí mo bayale haru, lolene nawi howa lene. 17 Bi ogo heneneore agali mbirame ko biyagola wali agali bibahende

✧ 5:13: Lm 4.15, 1 Yo 3.4 ✧ 5:14: 1 Ko 15.21-22, 15.45

homoleneme minai henego kama. Agali mende Yasu Keriso ibugua biyago Adamanaga ko ogoni biyagobi ndo ibugua biyago goaile baya gibiore anda hene. Ngode Datagaliwabenaga biamogo bia holene goaile baya gibiore ngago ibugua wali agali ina bibahendehondo ta hayagobi mini tigabiwi holene turu halu bame ngiyagobi ina Keriso heba kamago howa hongo holeberama.

¹⁸ Ani howa Adamahanda ko mbira binigome Ngode Datagaliwabehanda wali agali bibahendehondo, Tí ko kami, lolene mo winidagua Kerisohanda tigabi mbira biyagome wali agali bibahende golope hai halu tihondo holene gahenge miaga.✧ ¹⁹ Agali mbira ibugua Ngode Datagaliwabehanda, Nabibe, leago pugualu ko binigome wali agali bibahende mo ko hai hene. Ogonidagua biyagola agali mende ibugua Ngode Datagaliwabehanda layadagua biyagome Ngode Datagaliwabe ibugua wali agalihondo, Tí mini tigabiwi kami, lelo ani lolene mo wini.✧

²⁰ Ko bulene koorene ko ngago walia hole Ngode Datagaliwabehanda Mana lo winigo ngini. Ko bulene koorene ko hayagola Ngode Datagaliwabenaga biamogo bia holene ngago ko bulene koorene ko henedagua ndo timbuniorene timbu ho nga.✧ ²¹ Anigo wali agali homolene wiagome ko bulene hongo ho winidagua Ngode Datagaliwabehanda, Tí mini tigabiwi kami, laragome ibunaga biamogo bia holene hongo ho nga. Ngode Datagaliwabehanda biamogo bia holene ogonime ina haru halu inanaga Anduane Homogo Yasu

✧ **5:18:** 1 Ko 15.22 ✧ **5:19:** Ais 53.11 ✧ **5:20:** Yo 15.22, Lm 3.20, 4.15, 7.8, Ga 3.19, 3.23, 1 Ti 1.14

Kerisoha howa haabobo holene yu holomaya haru halu ka.*

6

Ina Keriso heba homowa ibuha howa holene gahenge yu kamago ogo

¹ Ani binidago manda buwa iname agua labehe kamabe. Ngode Datagaliwabehanda ina biamogo bia ho wiaabo helo lowa ina ko bia to halu haabo habehe kama labehebe.* ² Ani nalabehe-ore. Ina kohayagi homarimago lone ko bialu haabo agua habehe kamabe.* ³ Iname Keriso Yasu ibuha ho gimbu bialu baboraya birimangi ibu homayadagua inabi ibuha howa homarimagoni lo manda nabi kamibe.* ⁴ Ina baboraya birimagonime Keriso Yasu ibu heba homalu hora hamaga harimagoni. Ani birimago buwa Keriso ibu Abanaga hongo taraore holeneme ibu mo heya hayagola heyalu piyadagua inabi holene gahengeni howa heyalu pole holene nga.*

⁵ Ogonigo Keriso ibu homayadagua homarimagome ina ibuha ho gimbu bu kama. Ani ho gimbu bu howa ibu heyu kadagua inabi heyu holeberama.* ⁶ Ko bulenenaga garabaya biabe ale biahaga naholomaya iname ko bua holenenaga hongo Kerisohanda bo tongo lene. Ani biyagome inanaga mini ko ala tawe ngamago Kerisohanda ibuni heba ira bangani ba para ho wahenego ogoni manda bu kamagoni.* ⁷ Ani binigo

* **5:21:** Lm 6.23 * **6:1:** Lm 3.5-8, 6.15 * **6:2:** Lm 7.4, Ga 6.14, Kl 3.3, 1 Pi 2.24, 4.1 * **6:3:** 1 Ko 15.29, Ga 3.27 * **6:4:** Lm 8.11, Ga 6.15, Eb 4.22-24, Kl 2.12, 3.10 * **6:5:** Pb 3.10-11 * **6:6:** Ga 5.24, 6.14, Eb 4.22, Kl 2.11, 3.5, 3.9

mbirali homaragola ko bulenenaga hongome
 ibu lone haru dai bibe nahe holebira.✧ ⁸ Ina
 Keriso heba homarimago ina ibu heyu kadagua
 ibu heba holeberamago manda bu kamagoni.
⁹ Irane Keriso ibu homalu mo heya henego lone
 nahomolebiraore. Homoleneme ibu lone yani
 habe nahe holebira manda bu kama.✧ ¹⁰ Ibu
 homenego ko buleneme ibu haru habe nahe nga.
 Ani binigo ibu áyu kagoni Ngode Datagaliwabela
 mbiraore howa haga ka.✧ ¹¹ Ogonidagua tígua, I ko
 bulenehondo homene. Keriso Yasuha ho gimbu
 bu howa Ngode Datagaliwabela mini mbiraore
 howa kogoni, manda bulene nga.✧

¹² Ani bialu tingini áyu kamigoni homagane-
 naga kamigo tíni mini kome hame ledadagua bu-
 lenaga ko buleneme tí haru helo helolene nawi.✧
¹³ tínaga tingini aria mbiragome ko bilonaga ko-
 hondo namilimu. Tí wali agali homaganehayagi
 hemiria holene gahengehayagi haru dai binigo
 hagamadagua halu tíni Ngode Datagaliwabehondo
 lomabu milimu. Ani mialu howa tígua mana tigabi
 hangu bulenaga tínaga bulenerubi tínibi biba-
 hende Ngode Datagaliwabehondo lomabu miai
 halimu.✧ ¹⁴ Mana lo ngagome tí haru ka ndo.
 Ngode Datagaliwabenaga biamogo bia holeneme
 tí haru kago manda buwa ko buleneme tí haru
 helo helolene nawi.✧

Iname mana tigabi anda helonaga biabe bia

✧ **6:7:** 1 Pi 4.1 ✧ **6:9:** Mo 1.18 ✧ **6:10:** Lg 20.38, Hi 9.26-28,
 1 Pi 3.18 ✧ **6:11:** Lm 6.2, 2 Ko 5.15, Ga 2.19, 1 Pi 2.24 ✧ **6:12:**
 Pig 4.7, Iba 19.13, 119.133 ✧ **6:13:** Lm 7.5, 12.1, Eb 2.5, 5.14, Kl
 3.5, Ya 4.1 ✧ **6:14:** Lm 7.4-6, 8.2, Ga 5.18, 1 Yo 3.6

haga kamago ogo

¹⁵ Anigo mana lo ngagome ndo Ngode Datagaliwabenaga biamogo bia holeneme ina haru kago manda buwa iname ko bulene karulapebe. Ani nakarulapeore.✧ ¹⁶ Tígua garabaya biabe ale bia haga hole mbiralihondo t́ni muwa o biagome laradagua birimiyagua nde t́naga anduane ogoni ibu holebira. Ko bulenenaga bia harimiyagua nde t́naga anduane ogoni howa homolene wiaabo holebira. Ngode Datagaliwabehanda bia laradagua birimiyagua nde t́naga anduane ibu howa ibugua, Tí mini tigabiwi kami, lolene wulebirago manda nabi kamibe.✧ ¹⁷ Ani ngago manda buwa ala t́ ko bulenenaga garabaya biabe ale bia haga harimigo ai áyu mana lawai hayago hale howa bi henene ngago minime yu tiga bu kamigoni. Anigo iname Ngode Datagaliwabehondo turu halu kaj lamiya. ¹⁸ Tí ko bulenenaga garabaya biabe ale bia haga hemiria Ngode Datagaliwabehanda ko bulenenaga hongo tongolope halu t́ golope howa mana tigabi bilimulo t́ mo Ngode Datagaliwabeibunaga biabe bia haga helene.✧ ¹⁹ t́naga mini gedaore kamigo manda buwa ina bi taibi ndo iname beramaligoria howa laro. Ala t́gua mana dodohebi koorene ko wiarubi bialu t́ni mo garabaya biabe ale bia haga halu t́naga bulenerubi t́nibi bibahendeore ko wiaruhondo miai halu harimigoni. O birimidagua dege áyu t́gua mana tigabi buleneme t́ biabe mo bia haga bialu howa t́naga bulenerubi

✧ **6:15:** Lm 6.1 ✧ **6:16:** Md 6.24, Yo 8.34, 2 Pi 2.19 ✧ **6:18:** Yo 8.32, 1 Ko 7.22, Ga 5.1, 1 Pi 2.16

tínibi bibahendeore mana tigabi bulenehayagi loma bia ho holene nga.

²⁰ Tí ko bulenenaga garabaya biabe ale bia haga harimiangi Ngode Datagaliwabenaga tigabi bulene bia nabi harimi.✧ ²¹ Anigo mana ala bialu harimirunaga áyu taga ho kamigo ala bialu harimiangi mana o biagoniha howa lini bay-ale mbira agi handa walia harimibe. Mana o biaruni aleme homolene hangu yu anda ibaga.✧

²² Anigo áyu Ngode Datagaliwabehanda tí ko buleneha howa golope hayagola tíibunaga biabe bia hagane wali agali kami. Ani kamigo howa tíni Ngode Datagaliwabehondo loma bia ho howa mbirale bibahende beramigo tene ibu mitangi bialu lini ogoni dalu kamigoni. Ani bu howa haabobo holene yu kami. ²³ Irane ko bulene emena homolene nga. Ani manda buwa Ngode Datagaliwabehanda haabobo holene turu halu bame ngiagago inanaga Anduane Homogo Keriso Yasu ibuha ho gimbu bu howa yu holene nga.✧

7

Dabu bulene teme mana walia kago ogo

¹ I hamene mbaliniru-o tígua mana lo ngaru manda bu kamigo ina mana áyu langerogo manda buleberamiore. Mbirali ibu dindini kataginaga dege mana lo ngarume ibu haru howa bulene ogo nga nabulene ogo nga lalu walia haga. ² Ogoni ogodagua wali mbira agali one biruwa ibu agalini nahome kangu ibu agalinila biraabo helo mana

✧ 6:20: Yo 8.34 ✧ 6:21: Lm 1.32, 7.5, 8.6, 8.13 ✧ 6:23: Pig 2.17, Lm 2.7, 5.12, 5.15, Ya 1.15, 1 Pi 1.4

lo ngagome wali biago dariba howa ibu agalini-ila berelaga. Ai ibu agalini homayagua mana lo ngagome ibu dariba hayago golope haragola wali biago hibaria biraga.* ³ Anigo wali ogonime ibu agalini nahome helowa agali mendela pu bedayagua wali ogoni ibu agali kayu biaga beda. Ai ibu agalini homeneyagua wali hibaria biruwa ibu agali mende piyagua o karulape birulebira.* ⁴ I hamene mbaliniru-o tíbi ogonidagua dege kami. Tígua Mana lowini ngagohondo tí homene ale howa Keriso ibunaga tingini aria kami. Ani howa áyu ina Ngode Datagaliwabenaga biabe galone bialu holomaya Ngode Datagaliwabehanda Keriso mo heya hayago tí ibunaga kami.* ⁵ Anigo inanaga mini ala tawe ngamagome ina haru hayangi Mana lowini ngagome inaha howa ina ko bulumaya mo buahe haya. Ani mo buahe hayagola ina homolenenaga biabe bialu harima.* ⁶ Mana lowini ngagome ala ina dariba henego áyu Ngode Datagaliwabehanda ina golope hai hayagola Mana ogoni lo ngagohondo homene ale kama. Mana ala tawe gilibu wini wiagonaga bialu harimago áyu nabi mana gahenge bialu kamago Ngode Datagaliwabe Dinini ibugua mo bia halu kagoni.*

Mana lowini ngagome ko ngago mo walia haga ngago ogo

⁷ Anigo agua manda bibehe kamabe. Mana lowini ngago ibuni koda manda bibehe kam-

* **7:2:** 1 Ko 7.39 * **7:3:** Md 5.32 * **7:4:** Lm 6.2, 6.11, 8.2, Ga 2.19, 5.22, Kl 2.14 * **7:5:** Lm 6.13, 6.21, Ga 5.19, Ya 1.15 * **7:6:** Lm 2.29, 6.4, 8.2, 2 Ko 3.6

abe. Ani manda bibe naheore. Mana lowini ngagome ko ogo ale nga lalu i mo manda bia hene. Mana lowini ngagome lalu, Mendealinaga mbirale ngago dimagoli nahabe, ledago nalo winidale i dimagoli holene ogoni manda nabi kole.✧ ⁸ Dimagoli nahabe, lalu lo wiagoha henge wiaria handa walia howa ko buleneme iha mbirale tara tara dimagoli holiya mo hamela haya. Mana nalo wiangi ko bulenego ibu hongo nahe homene ale wini.✧ ⁹ Mana lo wiagome bulene ogo nga nabulene ogo nga lalu nalo wiaha howa i dére hagadagua haabo haru. Ai bulene ogo nga nabulene ogo nga lalu lowini wiago lo manda birugola ko buleneme iha hongo halu heyaya.✧ ¹⁰ Ani hongo howa i bo home laya. Ani buwa bulene ogo nga nabulene ogo nga lalu mana lowini wiagome holene gahenge ngiagagome i bo home laya.✧ ¹¹ Bulene ogo nga nabulene ogo nga lalu lowini wiagoha ko buleneme henge wiaria handa walia howa i mo hondo halu bo home laya.✧

¹² Mana lowini ngago Ngode Datagaliwabehanda lowinigome debeneore nga. Bulene ogo nga nabulene ogo nga lalu lowiago Ngode Datagaliwabehanda lowinigome debeneorebi tigabibi bayalebi nga.✧ ¹³ Anigo mana bayale ogonime i bo home layabe. Ani labe naheore. Ko buleneme i bo home laya. Wali agalime ko ogo aleoreda manda bilo ko buleneme mana bayale ogoniha howa i bo home laya. Anigo bulene ogo

✧ **7:7:** Har 20.17, Man 5.21, Ab 20.33 ✧ **7:8:** Lm 4.15, 5.20, 1 Ko 15.56 ✧ **7:9:** Ya 1.15 ✧ **7:10:** LBM 18.5, Ese 20.11-13, 20.21, Lm 10.5, 2 Ko 3.7 ✧ **7:11:** Pig 3.13, Hi 3.13 ✧ **7:12:** Iba 19.8, 119.138, 1 Ti 1.8

nga nabulene ogo nga lalu lowini wiagome ko ibu koorene ko nga lalu mo walia haga nga.✠

Inaha kirali wai bialu kago ogo

¹⁴ Mana lowini ngago tene Ngode Datagaliwabe howa longago manda bu kama. Ani manda buwa i agali mini kowi kogoni howa ko bulene ngagome i dariba kagola howa kome bia laradagua biruli.✠

¹⁵ Ani biruligo ogo ale bero manda nabi howa biruli. Ina bua birago manda bidogo nabiruli i hame naledogo bu aribia haruli.✠ ¹⁶ Ina nabuabi ngago beroangi Mana lowini ngago tigabi nga manda bido lalu walia haruli. ¹⁷ Ani biruligo ogoni inime ndo biruli mini ko iha ngagome biaga. ¹⁸ inaga mini ala taweha mbirale mbira bayale nawigo manda bu ko. Bayale bua kogo howa bibe nahe kogoni.✠ ¹⁹ Bayale bua kogo nabiruli ko i nabuabi ngago bu aribia haruli. ²⁰ Mbira nabuabi ngago biruyagua ina ndo mini ko iha ngagome biaga.

²¹ Anigo bulene mbira iha ngago handa walia ko. Bayale bua kogoni howa ko bulene hangu dabaabo haruli. ²² Ngode Datagaliwabenaga mana lowini ngago mitangi bialu i bu habaneha turu biaga.✠

²³ Bulene tara mende iha ngaria hendedo. Bulene ogonime i minime hame ledagonaga bulene ogonila wai biaga ka. Bulene tara mende ogonime ko bulene iha biabe bialu kagome i dariba helo mo dariba haga.✠ ²⁴ Ai i agali turu naheore kogoni. I dongone áyu kogo homolene ngagoria haru porago napoliya aiwa pele ngibehe

✠ **7:13:** Lm 5.20 ✠ **7:14:** Iba 51.5, Yo 3.6 ✠ **7:15:** Ga 5.17

✠ **7:18:** Pig 6.5, 8.21 ✠ **7:22:** Iba 1.2, 2 Ko 4.16, Eb 3.16 ✠ **7:23:** Lm 6.13, 6.19, Ga 5.17, Ya 4.1, 1 Pi 2.11

kabe. ²⁵ Ngode Datagaliwabehanda Anduane Homogo Yasu Kerisoha howa pele ngulebirago ibuhondo turu halu kaj lalu ko.✧

Anigo i ogobi ko. Inime inaga miniha mitangi hangume Ngode Datagaliwabenaga mana lowini ngago mitangi bibehe howa inaga mini ala taweme ko bulene hangunaga biabe bialu kogoni.

8

Ngode Datagaliwabe Dinini ibugua haru helowa holene ngago ogo

¹ Anigo áyu wali agali Keriso Yasuha ho gimbu bu karu Ngode Datagaliwabehanda ti heba godi nalolebira.✧ ² Irane ogo Ngode Datagaliwabe Dinininaga bulene ngagome ina Keriso Yasuha ho gimbu bu kamagola holene gahenge ngiaga ka. Ko bulenenagabi homolenenagabi bulene wiagome i dariba hearia Ngode Datagaliwabe Dinininaga bulene mana wiagome i golope henego ko.✧ ³ Wali agalinaga mini ala tawego gedaore ho winigo Mosese heneyangi Mana lowini ngagome mbira bibe nahe wiaria Ngode Datagaliwabehanda ibu Igini ibilayagome bini. Ani bialu Ngode Datagaliwabehanda mini ala tawe ko biagane wiagonaga godi lalu ko biagane ogoni wali agaliha wulene nawi lalu walia hene. Ani buwa ibu Igini ina ko kamago ale dege howa ko nabi inanaga ko birimago mo wahelo ibilene.✧ ⁴ Ngode Datagaliwabehanda ogonidagua binigo irane ina mini ala

✧ **7:25:** Lm 6.13, 6.19, 1 Ko 15.57, Ga 5.17 ✧ **8:1:** Lm 8.34, 8.39
 ✧ **8:2:** Yo 8.36, Lm 7.23-25, 2 Ko 3.6, Ga 2.19 ✧ **8:3:** Ab 13.38-39,
 15.10, Lm 3.20, 2 Ko 5.21, Pb 2.7, Hi 4.15, 7.18-19

tawe mo tene haramaligome ndo ibunaga Dinini mo tene ho kamarume Mana lowini ngagonaga tigabi bulene biai holomaya ibugua ani bini.✧

⁵ Wali agali tinaga mini ala tawe mo tene ho karu tinaga mitangi bulene mini ala tawenaga hame ledagome tini haru haga. Wali agali Ngode Datagaliwabe Dinini mo tene ho karu tinaga mitangi bulene ibunaga Dinini ibu hame ledagome ti haru haga.✧

⁶ Mini ala taweme tınaga mitangi bulene haru helowa harimigome homolene yu anda ibaga. Ngode Datagaliwabe Dinini ibugua tınaga mitangi bulene haru helowa harimigome holene gahengeorebi mo palia holenebi yu anda ibaga.✧

⁷ Mbirali mini ala taweme ibunaga mitangi bulene haru helowa kayagua ibu Ngode Datagaliwabenaga mana lo ngago nabibehe howa nabiaga ka. Anigo ibugua Ngode Datagaliwabela waitigi ho ka.✧ ⁸ Wali agali tinaga mini ala taweme hame laradagua biaga karume Ngode Datagaliwabe mo turu habe nahe ka.

⁹ Ngode Datagaliwabe Dinini tíha henene kayagua tınaga mini ala taweme hame laradagua ndo Ngode Datagaliwabe Dinini ibugua hame laradagua bialu holeberami. Mbirali ibuha Keriso Dinini naheyagua ogoni ibu Kerisonaga ndo ka.✧ ¹⁰ Anigo ko buleneme tınaga tingini bo homolebirago Keriso tíha kayagua Ngode Datagaliwabe Dinini ibugua tıhondo holene gahengeore ngiaga ka. Irane Ngode

✧ **8:4:** Ga 5.16, 5.25 ✧ **8:5:** Yo 3.6, 1 Ko 2.14, Ga 5.22, 5.25

✧ **8:6:** Lm 6.21, 8.13, Ga 6.8 ✧ **8:7:** Md 12.34, Yo 8.43, 12.39,

1 Ko 2.14, Ya 4.4 ✧ **8:9:** 1 Ko 3.16, 12.3, Ga 4.6, Pb 1.19, 1 Pi 1.11

Datagaliwabehanda, Tí mini tigabiwi kami, lene kamigo.✧ ¹¹ Ngode Datagaliwabehanda Yasu homayagola mo heya henego ibu Dinini tíha kayagua Keriso homayagola mo heya henedagua dege ibugua tínaga tingini homolebirago mo heya holebira. Irane Ngode Datagaliwabehanda ibu Dinini tíha kagome ani bulebira.✧

¹² Anigo ĵ hamene mbaliniru-o ina dano ho kamago manda buwa mini ala taweme hame laradagua bialu holene nawi. ¹³ tínaga mini ala taweme hame laradagua bialu harimiyagua homoleberami. Ai Ngode Datagaliwabe Dinini ibugua tínaga ko beramiligo mo homa helo helarimiyagua tígua holene gahenge yu holeberami.✧ ¹⁴ Wali agali Ngode Datagaliwabe Dinini ibugua haru helowa karu ti Ngode Datagaliwabenaga waneigini ka.✧ ¹⁵ Ngode Datagaliwabehanda ibu Dinini ngiyago ibugua tí garabaya biabe ale bilimulo mo bia hagabi mo gi hagabi ndo ka. Ngode Datagaliwabe Dinini ibugua tí Ngode Datagaliwabenaga waneigini halimulo mo helaga ka. Ani helaragola iname Dinini ogoninaga hongoni howa Ngode Datagaliwabehondo, Aba ĵ Aba, laramili.✧✧ ¹⁶ Ina Ngode Datagaliwabenaga waneigini kamago walia hole ibu Dininibi ina dininibi ho gimbu bu howa, Tí Ngode Datagaliwabe waneigini kami, lalu walia haga.✧ ¹⁷ Ina Ngode Datagaliwabenaga waneigini kamago ibugua turu holene tara tara

✧ **8:10:** Ga 2.20, Eb 3.17, 1 Pi 4.6 ✧ **8:11:** Ab 2.24, 1 Ko 3.16, 6.14, 2 Ko 4.14, Eb 2.5 ✧ **8:13:** Ga 6.8, Eb 4.22, Kl 3.5 ✧ **8:14:** Ga 5.18 ✧ **8:15:** 1 Ko 2.12, 4.6, 2 Ti 1.7, Hi 2.15 ✧ **8:15:** Ga 4.5-7 ✧ **8:16:** 2 Ko 1.22, Eb 4.30

ibu waneigininaga wu kago inahondo ngulebira. Ani bialu Ngode Datagaliwabehanda Kerisonaga wia hene ngagobi Keriso ibu heba howa ina haru mandagi ngulebira. Keriso ibu tandaga nalu hayadagua inabi nalu harimayagua ina Keriso heba ibunaga bayale taraore holene mandagi karuloleberama.✧

Awe bayale taraore holene karuloleberamago ogo

¹⁸ Áyu tandaga nalu kamagobi naabo halu naholeberama. Awe Ngode Datagaliwabehanda inahondo bayale taraore holene walia halu ngulebirago tandaga áyu nalu kamago emene lowa bayale taraore holene timbuni gibiore ngulebira manda bu kogoni.✧ ¹⁹ Ngode Datagaliwabehanda ibunaga waneigini kamaru mo walia helo mbirale ibugua wabiniru bibahendeme de hondo howa hondo kagoni.✧ ²⁰⁻²¹ Mbirale bibahende Ngode Datagaliwabehanda wabiniru pani nai halu habane nabulene hai henego irane tinime ani bulene hame lalu hene ndo. Ti ko hai hayagola Ngode Datagaliwabehanda ani bulene manda bini. Mbirale bibahende Ngode Datagaliwabehanda wabiniru dindini togo biaganeme dariba ho ngaru horo mbirungi Ngode Datagaliwabehanda golope holebira. Golope holenebi bayale taraore holenebi ibunaga waneigini karulo kadagua uruni tibi mandagi howa karulolebira. Ogoninaga ina minime

✧ **8:17:** Ab 26.18, Ga 4.5-7, Pb 1.29, 2 Ti 2.11-12, Mo 21.7 ✧ **8:18:** Lm 5.2, 2 Ko 4.17 ✧ **8:19:** Kl 3.4, 2 Pi 3.13, 1 Yo 3.2

dunubia ho holene nga.✠✠ 22 Mbirale Ngode Datagaliwabehanda wabiniru bibahendeme ulu laabo halu walime gali taba honole biruwa tandaga nalu biragadagua ulu laabo halu henego ayubi anidagua bialu haabo ka manda bidamagoni. 23 Mbirale Ngode Datagaliwabehanda wabiniru hangume ani lalu ka ndo inamebi lalu kama. Ibugua inahondo turu halu dewa bame ngulebirago aria pigane ibu Dinini ngiya. Ngode Datagaliwabe ibugua ina mo ibunaga waneigini halu inanaga bulenerubi inanebi bibahendeore golope hai helo kamatagi howa ani ulu lalu kama.✠

24 Yasu Kerisohondo mini dunubia ho hemagola Ngode Datagaliwabehanda ina pele ngiya. Mbira hondole mini dunubia ho henego de handarimayagua mani mini dunubia ho holene nawiaga. Mbiralime mbirale de hendeneo mani de hondole lowa mini dunubia ho haga aibe.✠

25 Iname mbirale deme nahende howa mini dunubia ho kamayagua ina ema nabi howa hondo holeberama. 26 Ogonidagua dege bialu ina hongo nahe kamaria Ngode Datagaliwabe Dinini ibugua biamogo bule ibaga. Iname Ngode Datagaliwabehondo bi agua lolebe toba ho kamagola ibunaga Dinini ibugua bime ndo minime lalu Ngode Datagaliwabehondo inanaga la haga ka.✠ 27 Ani la halu howa Ngode Datagaliwabe Dinini ibugua Ngode Datagaliwabe hame ledadaguaore bialu ina

✠ **8:20-21:** Pig 3.17-19 ✠ **8:20-21:** 2 Pi 3.13, 1 Yo 3.2 ✠ **8:23:** 2 Ko 5.2-4, Ga 5.5, Eb 1.14, 4.30 ✠ **8:24:** 2 Ko 5.7, Hi 11.1 ✠ **8:26:** Seg 12.10, Eb 6.18, Ya 4.3

Ngode Datagaliwabenaga wali agali kamarunaga la haga kagoni. Ani lagago wali agalinaga bu habaneha ngago ibugua de handagaore howa ibu Dinininaga miniha mitangi bidago manda biaga ka.✧ 28 Ngode Datagaliwabehanda wali agali ibuhondo gubaliniherume biabe mbira irane bilo olene karu tihondo mbirale bibahende tara tara biaganego mani bayale helonaga hangu bigi biaga ka manda bu kama.✧ 29 Ngode Datagaliwabehanda wali agali dabene karu ti ibu Igini ale helo daba bagi ho helene irane ibu Igini ibuni wahene howa hamene mbalini dewa buhe aria helo helene.✧ 30 Ani binigo Ngode Datagaliwabehanda wali agali daba bagi ho helene karu uruni ti olene. Ibugua olene karuhondo, Tí mini tigabiwi kami, lalu helene. Ani helowaibunaga bayale taraore holene ti haru mandagi karulelo Ngode Datagaliwabehanda mo bimaga ho helene.✧

Ngode Datagaliwabenaga gubalini holene Keriso Yasuha ngago inanaga wiaabo holebirago ogo

31 Uruni bibahende mitangi bialu ina agi manda bibehe kamabe. Ngode Datagaliwabe ibuni ina heba kagonigo ina baba waitigi ho habehe mbirali mbira ai kabe. Mbirali mbira naheore.✧ 32 Ngode Datagaliwabehanda ibunaga Igini ngulene manga nahe howa inanaga homo aribia helo

✧ **8:27:** Iba 7.9, 139.1, Ab 1.24, 1 Ko 4.5, 1 Te 2.4, 1 Yo 5.14 ✧ **8:28:** Lm 9.11, 9.23-24, Eb 1.11, 2 Ti 1.9 ✧ **8:29:** Yo 17.22, 2 Ko 3.18, Eb 1.5, 1.11, Kl 1.5, 1.11, 1.18, 2 Ti 2.19, Hi 1.6 ✧ **8:30:** Lm 9.24, 1 Ko 6.11, Eb 4.4, 1 Pi 2.9 ✧ **8:31:** Dag 14.9, Iba 118.6

ngini. Ibu Igini ogonidagua ngingo bibahende ngulene ngaru turu halu bame ngulebiraore ndobe.✧ ³³ Wali agali Ngode Datagaliwabehanda dabene karuhondo, Tí ko kami, lalu lolene ai kabe. Mbirali naheore. Ngode Datagaliwabeibunime, Tí mini tigabiwi kami, leneoredago.✧ ³⁴ Ngode Datagaliwabehanda ani lenego mbirali mbirame, Tí pani nolene nga, labehe ai kabe. Keriso Yasu ibu homa halu mo heya henego kago áyu Ngode Datagaliwabenaga gi tigahayagi pu biruwa ibugua Ngode Datagaliwabehondo inanaga la halu kago. Tí pani nolene nga, ani nalolebiraore.✧ ³⁵ Anigo Kerisohanda inahondo gubalini ho kago nahelo agileme ina mo dala hangu hangu haga bibehebe. Nabibeheore. Gai bibi hondolenebi genda yu holenebi mo tandaga holenebi garibilo holenebi yagibano holenebi mbirale hiriribi ngarubi homolenebi uruni bibahendeme ina mo dala hangu hangu haga nabibeheore.✧ ³⁶ Anduane Homogonaga mbugani lo ngago ogo,✧
 Ina Ngode Datagaliwabe ínaga howa horo bibahendengi ina homolene hiriribi kaware ngagoria haabo kamagoni.
 Ina nogo sibi bole kagobi kamaria hondowa tigua ina mo tandaga haga ka,
 lalu gilibu nga. ³⁷ Uruni ale handa walia hari-mayaguabi Keriso ibugua ina gubalini hene kago ibuha howa ina wayali holene gibiore yu kamagoni.✧ ³⁸ Keriso ibugua ina gubalini ho kago nah-

✧ **8:32:** Yo 3.16 ✧ **8:33:** Ais 50.8 ✧ **8:34:** Iba 110.1, Ab 7.55-56, Kl 3.1, Hi 7.25, 9.24, 1 Yo 2.1 ✧ **8:35:** Lm 8.38-39 ✧ **8:36:** Iba 44.22, 1 Ko 15.30-31, 2 Ko 4.11 ✧ **8:37:** Yo 16.33, 1 Ko 15.57, 2 Ko 2.14, 1 Yo 4.4, Mo 12.11

elo mbirale mbirame ina dala hangu hangu haga nabibeheore manda bu kogoni. Homolenemebi holenemebi nabibehe. Dahuliyali karumebi hari daligaha haru haga karumebi hongo holene yu karumebi nabibehe. Áyu kamangibi mani holeberamangibi nabibeheore. ³⁹ Mbirale daligaha ngarumebi dindiha ngarumebi nabibehe. Anduane Homogo Yasu Kerisoha howa Ngode Datagaliwabenaga gubalini holene inanaga ngago nawilo Ngode Datagaliwabehanda mbirale bibahende wabiniru mbiraoreme ina mo dala hangu hangu nahabeheore wulebira.✧

9

Polohanda Isaraele wali agali mitangi bialu genda henego ogo

¹ Bi áyu larogo heneneore laro. I Kerisoha ho gimbu bini kogo lalu ke ndo haro. inaga mini Ngode Datagaliwabe Dinini ibugua haru kago mini ogonime ihondo heneneore lare lalu langiaga. ²⁻³ I aria inaga Yu wali agali bibahende karu ti mitangi bialu ina genda timbuni handalu gubaliniha tandaga naabo halu ko. Ti Kerisohondo mini mbiraore wilonaga Ngode Datagaliwabehanda i Kerisonaga kogonigo wahalulu hariga koha polene ngale ina Ngode Datagaliwabhondo, Ina inihondo ani bia, labehe kole.✧
⁴ Ngode Datagaliwabehanda tiibunaga helo dabo helene. Ibugua ti moibunaga waneigini helowaibunaga wá taraore holene tihondo walia hene. Ibugua tihondoibunaga bi habo naloleneru lalu

✧ 8:39: Eb 1.21, Kl 1.16, 2.15, 1 Pi 3.22 ✧ 9:2-3: Har 32.32

Mana lo wuwa tihondo mini. Tigua Ngode Datagaliwabhondo henene mitangi bialu ibunaga lotu lalu holene manda bu ka. Ibugua, Bulebero, lalubi, Ngulebero, lalubi lo ngago ti hale hene. ✧ ⁵ Ti Hiburu agali mini leneore henerunaga aguanene ka. Keriso ibubi agali hole daluwa ti ariaha hene. Ngode Datagaliwabhanda mbi-rale bibahende handame ho kago ibunaga mini yaraga haabobo helo hamelo ko. Ani bialu helo laro. ✧

⁶ Ina bi o larogoni Ngode Datagaliwabhanda, Bulebero, lalu lo ngago habo laya lalunaga ndo laro. Ibugua, Bulebero, lalu lo ngadagua bini. Irane Isaraele wali agali ti bibahende ndo maru dege Ngode Datagaliwabenaga wali agali ka. ✧ ⁷ Abarahamanaga aguaneneru ti bibahende ndo maru dege ibunaga waneigini ka. Ngode Datagaliwabhanda Abarahamahondo lalu, Aisaganaga aguaneneru dege inaga aguaneneru holebira, lalu lene. ✧ ⁸ Ani lenego dindi walime waneigini taba hanagadagua Isaraele aria taba henene karu ti Ngode Datagaliwabenaga waneigini ndo ka. Ibugua bi lalu lo ngadagua lola halu Abarahama aguaneneme taba henene karu ti Ngode Datagaliwabenaga waneigini ka. ✧ ⁹ Ogonigo ibuguabi lalu lo ngago ogo, Dai bulene tu harangi i dai bulebero. Dai berogola Sara ibu igiri gali taba honolebira, lalu lo wini. ✧

✧ **9:4:** Har 4.22, 9.4, Man 7.6, 14.1-2, Ab 3.25, 13.22, Eb 2.12, Hi 8.8-10, 9.1 ✧ **9:5:** Md 1.1-16, Yo 1.1, Lm 1.25 ✧ **9:6:** Dag 23.19, Yo 8.39, Lm 2.28, 3.3, Ga 6.16 ✧ **9:7:** Pig 21.12, Ga 4.23, Hi 11.18 ✧ **9:8:** Ga 4.23 ✧ **9:9:** Pig 18.10, 18.14

10 Ogoni hangu ndo bi mendebi laro. Lebe-ganaga igini kira henego libubi aba mbiraore ina mamali Aisaga dege hene.✧ 11-12 Anigo Ngode Datagaliwabehanda manda bu henegodagua igiri mende dabenegome bilo ibugua Lebegahondo lalu, Igiri wahenegome igiri heyogonenaga biabe bia holebira, lene. Ngode Datagaliwabehanda bi ogoni igiri biago labo taba naheneha libugua ko bayalebi mbira nabiha howa lene. Anigo libugua biabe biyago hondowa ndo Ngode Data-galiwabehanda mende dabenegome ibugua ani bini.✧ 13 Anduane Homogonaga mbugani lo ngago ogo, Ina Yagaba gubalini halu Iso gubalini nahe haru, lalu gilibu nga.✧

14 Ani binidago manda buwa iname agi manda bibehe kamabe. Ngode Datagaliwabe ibu tigabi ndo harua manda bibehebe. Ani bibe nahe-ore.✧ 15 Ngode Datagaliwabehanda Mosesehondo lalu, Ina biamogo bua biragohondo biamogo bialu dara holene walia hoa biragohondo dara halu haruli, lenego gilibu nga.✧ 16 Ani biagago tene wali agalime hame laragomebi biragomebi ndo Ngode Datagaliwabe ibunaga dara howa biamogo bulen-eme ani biaga ka.✧ 17 Irane Anduane Homogo-naga mbugani Ngode Datagaliwabehanda Iyibi-naga kinihondo bi lene ngago ogo, inaga hongo holene walia habelobi wali agali dindi bibahen-denı karume i manda bilobi ina i kini habelo helaru, lenego gilibu nga.✧ 18 Anigo Ngode Data-

✧ 9:10: Pig 25.21 ✧ 9:11-12: Pig 25.23 ✧ 9:13: Man 21.15, Mal 1.2-3, Lg 14.26 ✧ 9:14: 2 Bit 19.7, Yob 8.3, 34.10, Iba 92.15 ✧ 9:15: Har 33.19 ✧ 9:16: Eb 2.8 ✧ 9:17: Har 9.16, Ga 3.8, 3.22

galiwabe ibunime dara howa biamogo bua birago
biamogo bialu mini mo giambe hoa biragohondo
mo giambe haga ka.✧

*Ngode Datagaliwabenaga keba holenebi dara
holenebi ogo*

¹⁹ Ani larogo manda buwa tí mbiralime ihondo
lalu, Ngode Datagaliwabehanda wali agalihondo,
Í ko biri, lalu agua labehe kabe. Ibugua hame
ledadagua nabule aiwa labehe kabe, lolebira.✧

²⁰ Tí mbiralime Ngode Datagaliwabehondo
mangaba lalu ladai bule manda biriyagua í
ai kebe. Iba be dindime wabini ngagome ibu
wabiaga biagohondo, Ína í o ngogobi wabiridago
irane aginagabe, nalagane.✧ ²¹ Anigo be wabiaga
biagome ibu hame laradagua be tara tara
wabibehe ka ndobe. Dindi mbiraoregome dege
budalu be mende debene galone timbuniorego
bule wabialu be mende horo bibahende ta
nabinaga wabialu ibuni hame laradagua bibehe
kagoni.✧

²² Ngode Datagaliwabehanda binigo
ogonidaguaore bini. Wali agalime manda bilo
ibugua kohondo ibunaga keba holenebi ibunaga
hongo holenebi walia hoa ho hene. Anigo Ngode
Datagaliwabehanda ko biagaruhondo ibunaga
keba holene walia habeheore wiagola walia
nahe pani mibeheore wiagolabi pani nami ibu
ema nabi howa hibu lalu hondo haabo hene.
²³ Ani buwa Ngode Datagaliwabehanda ibunaga
bayale taraore holene gibiore walia hoa ho

✧ **9:18:** Har 4.21, 9.12, 14.4 ✧ **9:19:** 2 Bit 20.6, Yob 23.13, Dan
4.35 ✧ **9:20:** Ais 29.16, 45.9, 64.8 ✧ **9:21:** Yar 18.6, 2 Ti 2.20

hene. Ibunaga bayale taraore holene ogoni inaha tolai holomaya ngule mo manda manda bu helenego kamaru ina ibugua dara howa biamogo biyagome ogoni walia hene.✧ 24 Ogonigo Ngode Datagaliwabehanda Yu wali agali hangu olene ndo wali agali tara tara karu ariabi oleneru ina kamagoni.

25 Ogonidagua lalu Ngode Datagaliwabehanda Hoseanaga mbugani bi lo ngago ogo,✧ Wali agali ala inaga ndo heneruhondo, inaga wali agaliore kami, lolebero.

Hameigini tara heneru ina ala gubalini nahe harugohondo, inaga gubaliniore kami, lolebero.

26 Dindi mbiraha, Tí inaga wali agali ndo kami, lenego✧

dindi ogoniha howa, Ngode Datagaliwabe haluhe kagonaga waneigini kami, lolebira,

lalu gilibu nga. 27 Aisaiahanda Isaraele wali agali mitangi bialu mogo lowa lalu, Isaraele wali agali dewaore iba solowara angeni iba mu ale kayaguabi ti mbira mbira hangume pele mulene yulebira.✧✧ 28 Wali agali bibahende-

ore baba Anduane Homogohanda godi larangi abaleore bi mbira hangu lalu lo waholebira,

lene. 29 Ogonidagua Aisaiahanda bi ala lene lo ngago ogo, Anduane Homogo Hongo Haiheore kagome ina hameigini maru yu wa nahelenedale Sodomu wali agalibi Gomora wali agalibi ti homai henedagua inabi homai kamale, lalu gilibu nga.✧

✧ 9:23: Lm 8.28-30, Eb 1.3-12, Kl 1.27 ✧ 9:25: Hos 2.23, 1 Pi 2.10 ✧ 9:26: Hos 1.10 ✧ 9:27: Lm 11.5 ✧ 9:27: Ais 10.22-23 ✧ 9:29: Ais 1.9, 13.19, Yar 50.40

Isaraele wali agalibi Bi Mana Debenebi te ogo

³⁰ Anidago iname agua manda bimabe. Agua manda bulene nga. Yu wali agali ndo tara tara hearume Ngode Datagaliwabehanda, Tí mini tigabiwi kami, lelonaga biabe bialu henegome ndo ti ibuhondo mini mbiraore wiyagola ibugua, Tí mini tigabiwi kami, lene.✧ ³¹ Anigo Isaraele wali agalirume Ngode Datagaliwabehanda, Tí mini tigabiwi kami, lelonaga mana mbira bule hai bialu hearia handa walia naheore hene.✧ ³² handa walia nahenego irane agimebe. Irane ogome tigua Ngode Datagaliwabehondo mini mbiraore wulene mo tene howa ndo tininaga bulene mana mo tene howa binigome ti handa walia nahe hene. Ani hai bialu hearia tole mbira ge bidi lagane wiagome tinaga ge bo bidi lowa pilene.✧ ³³ Bi ogoninaga lalu Anduane Homogonaga mbugani lo ngago ogo,✧ Hale hadaba. Ina tole mbira Saiono dindini ngeledo. O ngeledogome wali agalinaga ge bo bidi lolebira. Tole ogonime wali agali mo pila holebira. Anidagua ndo mbiralime ibuhondo mini mbiraore wiyagua ibu mini burugulo naholebiraore, lalu gilibu nga.

10

¹ I hamene mbaliniru-o Yu wali agali i damene bibahende karume Ngode Datagaliwabenaga pele

✧ **9:30:** Lm 1.17, 4.11, 10.20 ✧ **9:31:** Lm 10.2-3, 11.7, Ga 5.4
 ✧ **9:32:** Ais 8.14, Lg 2.34, 1 Ko 1.23 ✧ **9:33:** Iba 118.22, Ais 8.14, 28.16, Md 21.42, Lm 10.11, 1 Pi 2.6-8

muleneore yamia nabiragola hame timbuniore lo kogoni. Ani hame lowa ina hongo howa Ngode Datagaliwabehondo tinaga bi la haabo halu kogoni. ²Ina ti ogobiore ka manda bu kogoni. Tigua Ngode Datagaliwabenaga biabe bulene hame timbuni lo kagoni howa biabe ogoni bia holenego irane bayuwa manda nabi howa hamelo ka.✧
³Ngode Datagaliwabehanda wali agali mini tigabiwi ka lagago hariga ogoni ti manda nabiaga henego ka. Ani hene kago howa mini tigabiwi holene hariga tini bo wule manda buwa Ngode Datagaliwabehanda wali agali mini tigabiwi ka lagane hariga walia henego tigua yu tiga nabiaga henego ka.✧ ⁴Wali agali Kerisohondo mini mbiraore wiraru tihondo Ngode Datagaliwabehanda, Tí mini tigabiwi kami, lelo Mana lowinigo ngadagua Keriso ibugua bu maro bilene.✧

Wali agali bibahendenaga pele mulene ngago ogo

⁵Ngode Datagaliwabehanda, Í mini tigabiwi ke, lelo Mana lowini ngagome, Bibe, laradagua bulene nga lowa Mosesehanda bi mbira gilibu wini ngago ogo, Mbiralime Mana lowini ngagome, Bibe, laradagua bialu kayagua nde ibu holene tene ogoni holebira, lalu gilibu nga.✧ ⁶Anigo Ngode Datagaliwabehanda wali agali mini mbiraorewi karuhondo, Tí mini tigabiwi kami, lagagonaga bi mbira Anduane Homogonaga mbugani lo ngago ogo, Inaga miniha bi mbira ogodagua

✧ **10:2:** Ab 21.20, 22.3, Ga 1.14, 4.17 ✧ **10:3:** Lm 1.17, 9.30-32, Pb 3.9 ✧ **10:4:** Md 5.17, Yo 3.18, Ga 3.24 ✧ **10:5:** LBM 18.5, Neh 9.29, Ese 20.11-13, Lm 7.10, Ga 3.12

mitangi bulene nawi. Dahuliya andaga aiwa iraga halu polobadabe, lo nga. Ani lo mitangi birimayagua ogoni Keriso dalilo damu polenaga mitangi berama.✧ ⁷ Bi mendebi lo ngago ogo, Humbirini andaga aiwa dalialu polobadabe, lo nga. Ani lo mitangi birimayagua ogoni Keriso iraga helo damu polenaga mitangi berama. ⁸ Bi kira ogoni laragonaga lo ngago ogo, Ngode Datagaliwabenaga bi mana ogoni tí kamigoha kaware nga. Tíni bu minihabi ne hambunibi nga, lalu gilibu ngago ogoni bi mana iname lameramalingo Ngode Datagaliwabhondo mini mbiraore wulenenaga lameramali. ⁹ Ína bime Yasu ibu Anduane Homogo ka latagi halu bu minime Ngode Datagaliwabhanda ibu mo heya hene kago yu tiga biriyagua Ngode Datagaliwabhanda í pele ngulebira. ¹⁰ Anigo iname Ngode Datagaliwabhondo mini mbiraore weramagola ibugua, Tí mini tigabiwi kami, laga ka. Iname mini mbiraore wirimadagua walia halu bime latagi haramagola Ngode Datagaliwabhanda ina pele ngiaga ka. ¹¹ Anduane Homogonaga mbugani lo ngago ogo, Mbiralime ibuhondo mini mbiraore wiyagua ibu mini burugulo naholebiraore, lalu gilibu nga.✧ ¹² Bi ogoni wali agali ta nabi bibahendenaga ngago irane Ngode Datagaliwabhanda Yu wali agalibi wali agali tara tarabi baba tu nawiaga ka. Ngode Datagaliwabe ibu bibahendenaga Anduane Homogo howa ibugua ibu olararu bibahendehondo turu holene timbuniore miaga ka.✧

✧ **10:6:** Man 30.12-14 ✧ **10:11:** Ais 28.16, Yar 17.7, Lm 9.33

✧ **10:12:** Ab 10.36, 15.9, Lm 3.22, 3.29, Ga 3.28

¹³ Anduane Homogonaga mbugani lo ngadagua ogo, Anduane Homogo mini olararu Ngode Data-galiwabehanda ti pele mulebira, lalu gilibu nga.✧

¹⁴ Ani ngago tigua ibuhondo mini mbiraore nawiyagua ibu mini agua olabehebe. Bi mana hale naheyagua mini mbiraore agua wibehebe. Bi mana nalamidayagua hale agua habehebe.

¹⁵ Bi mana lamule piagahondo, Pu naledayagua bi mana agua lamibehebe. Anduane Homogonaga mbugani bi lo ngadagua ogo, Bi mana debene yalu ibiragola turu timbuniore holene nga, lalu gilibu nga.✧

¹⁶ Anigo Bi Mana Debene yalu ibiyago hale howa ti bibahendeme yu tiga biai nahe hene. Aisaiahanda bi lo ngago ogo, Anduane Homogo-o iname bi mana lamirimago hale halu aiwa yu tiga biyabe, lalu gilibu nga.✧ ¹⁷ Anigo bi mana hale haramagome Kerisohondo mini mbiraore wulene mo anda haga. Bi mana ogoni Kerisohanda agua biya lalu lamulene nga.✧

¹⁸ Anigo bi mana lamirimago ti hale nahayadago henenebe laro. Henene ndo ti hale haiore hayagoni. Anduane Homogonaga mbugani lo ngadagua ogo,✧

Tigua bi lenego dindi bibahendeha pume hene.

Tigua bi mana laminigo dindi gimbuni bibahendeha piyai hene,

lalu gilibu nga. ¹⁹ Ina lone laro, Isaraele wali agalime bi mana ogoni manda nabi henebe. Bi ogoni pigane Mosese ibunime ladai bialu Ngode

✧ **10:13:** Yol 2.32, Ab 2.21, 9.14 ✧ **10:15:** Ais 52.7, Nah 1.15

✧ **10:16:** Ais 53.1, Yo 12.38, Hi 4.2 ✧ **10:17:** Yo 17.20 ✧ **10:18:** Iba 19.4, Md 24.14, Mg 16.15, Kl 1.6, 1.23

Datagaliwabehanda lenedagua lamialu lo ngago ogo,✧

Ina wali agali hameigini mbira ka lene ndo karuhondo bayale bigi berogo hondowa tí kamirume, Inahondo bayale nabira agini, henge lolene mini wilo mo wia holebero.

Ina wali agali dindiha marume yo hendene karu tiha howa bigi berogo hondowa

tí kamiru mo keba holebero,

lalu lenego gilibu nga. ²⁰ Aisaia ibugua Ngode Datagaliwabehanda lenedagua hongoore howa lalu,✧

I hai nabi hearume i handa walia haya.

Wali agali marume, í agoha kebe, nale hearu hendelo ini ha pani haru,

lalu lenego gilibu nga. ²¹ Ngode Datagaliwabehanda Isaraele wali agali mitangi bialu lenedagua Aisaiahanda lenego ogo, Wali agali bi mo wahalu bi ko hangu ladai biaga hearu pele mule ina inaga gi dogolo tagi ho haabo harugola ti naibiya, lalu lenego gilibu nga.✧

11

Ngode Datagaliwabehanda Isaraele wali agali dara halu biamogo binigo ogo

¹ Anigo au laro. Ngode Datagaliwabehanda ibuninaga Isaraele wali agali yu wahayabe. Yu wa naheore. Inibi Isaraeleali howa Abarahamanaga aguanene Beniyamini hameigini aria mbirago i kogoni.✧ ² Ngode Datagaliwabehanda ibuninaga

✧ **10:19:** Man 32.21, Lm 11.11, Ta 3.3 ✧ **10:20:** Ais 65.1, Lm 9.30

✧ **10:21:** Ais 65.2 ✧ **11:1:** 1 Sml 12.22, Iba 94.14, Yar 31.37, 2 Ko 11.22, Pb 3.5

wali agali piganengi dabeneru mbira yu wa nahe henego ka. Isaraele wali agalime mbira nakaru-lape biyangi Elayahanda genda howa Ngode Datagaliwabehondo bi lamini lalu Anduane Homogonaga mbugani lo ngago tí manda bidamigo ogo.✧³ Anduane Homogo-o tigua ínaga bi mana latagi haga hearu bo wahaya. Ínaga loma binigo bo ngiagane dabu winiru gialo wahaya. Homane mbira i dege ba nabi kogo tigua ibi bo wahole manda bialu ka, lenego gilibu nga.✧⁴ Ani layagola Ngode Datagaliwabehanda ibuhondo bi agi ladai binibe. Ibugua ladai bialu lalu, Mbirale tara gime wabini mini Balahondo bi pupu wule ge duli hanga nahene agali daosini karia (7,000) ininaga heledo, lalu ladai bini.✧⁵ Anigo ina kamangibi ogonidagua dege nga. Ngode Datagaliwabehanda dara halu biamogo bia henegome Isaraele wali agali dabo heleneru aria mbira mbira ka.✧⁶ Ngode Datagaliwabehanda wali agali dabeneru tigua biyagonaga dabene ndo ibugua ti dara halu biamogo bia henegome dabene ka. Wali agali tigua biyago hondowa Ngode Datagaliwabehanda ti dabenedale nde ibunaga dara halu biamogo bia holene ngago henene ndo ngaleda.✧⁷ Ani binidago agi manda bibehe kamabe. Isaraele wali agalime mbira hai binigo handa walía nahe hene. Wali agali mbira mbira Ngode Datagaliwabehanda dabeneru ti hangume handa walía hene. Maru ti Ngode Datagaliwabehanda olenego hale nahe hale paihe hene.✧⁸ Anduane

✧ **11:2:** Iba 94.14, Lm 8.29 ✧ **11:3:** 1 Kin 19.10, 19.14 ✧ **11:4:** 1 Kin 19.18 ✧ **11:5:** Lm 9.27 ✧ **11:6:** Lm 4.4-5, Ga 3.18 ✧ **11:7:** Lm 9.31, 10.3

Homogonaga mbugani lo ngadagua ogo, Ngode Datagaliwabehanda tinaga mini mo palia hondo helene. Ani hama ibinigo áyu ogoni tigua deme nahandabehebi hale nahabehebi ka, lalu gilibu nga.✧ ⁹ Ogonidagua dege Debidihanda bi lene ngago ogo,✧✧

Ti ngoai howa tomo timbuni nagimbu bialu bedaria gono wedagoha tini delo.

Ti pilo ngaria pani milo.

¹⁰ Ti de nahendelonaga tinaga de ndibu lelo.

Ti tandaga naabo halu kagome tini mo gangu lelo, lenego gilibu nga.

¹¹ Anigo ogo laro. Yu wali agali ti pilenego pilo wiaabo henebe. Ani nabi. Tigua ko binigome Yu wali agali ndo tara tara karu pele mulene henge wini. Ani pele miyago hondowa Yu wali agalime henge lolene mini wilo ani bini.✧ ¹² Yu wali agali tigua ko binigome wali agali dindi bibahendeni hearuha turu holene bayaleoreru yu anda ibini. Tigua Ngode Datagaliwabe mitangi bulene emeneore wialu yagibano ale henegome Yu wali agali ndo tara tara hearuha Ngode Datagaliwabenaga turu holene bayaleoreru yu anda ibini. Anigo Yu wali agali Ngode Datagaliwabe karia dai bule karu dai biragola wali agali bibahendeore heba turu holene timbuniorene timbu tinaga wulebira.✧

Ngode Datagaliwabehanda Yu wali agali ndo tara tara pele minigo ogo

✧ **11:8:** Man 29.4, Ais 29.10, Yar 5.21, Yo 12.40, Ab 28.26-27

✧ **11:9:** Iba 35.8 ✧ **11:9:** Iba 69.22-23 ✧ **11:11:** Ab 13.46, 22.18, 22.21, Lm 10.19 ✧ **11:12:** Ese 44.30

13 Áyu ina Yu wali agali ndo tara tara kamiru tihondo larogo. Ina tínaga abosolo kogoni howa biabe galone bialu kogoni turu howa bialu ko. 14 Ani bialu kogo ina wali agali ini aria karume tí turu holene yu kamigoni hondowa ti henge lolene mini wilo mo wia habehe kogoni. Ani wiraria Ngode Datagaliwabehanda ti maru pele mibehe holebira. 15 Ngode Datagaliwabehanda Yu wali agali yu wahayangi wali agali dindi bibahendeni karu ti Ngode Datagaliwabenaga waitigi ho hearia ibugua ti mo ibu damene helene. Anigo Ngode Datagaliwabehanda Yu wali agali lone ibuni karia haru dai birangi ti homaliha hora henego mo heya haradagua bu holebira.

16 Mberedi pigane hirinigo mbira podowa Ngode Datagaliwabehondo loma bia ho miniyagua nde mberedi podoha hene biagobi ibunaga dege nga. Ira mbiranaga pini Ngode Datagaliwabehondo loma bia ho miniyagua nde maganerubi ibunaga dege ka. 17 Ira olibenaga magane maru podo wahowa ira olibe dege mende tagiraha minalu anda hene kagonaga magane podowa ogonime magane ala podo wahayagoria gimbu bini. Yu wali agali ndo tara tara kamiru tí ira olibe tagiraha minalu anda hene ogoni ale kami. Ai áyu tí Yu wali agalinaga holene bayaleore ngagoha ho gimbu bu kami. ✧ 18 Ani kamigo tigua wali agali ira magane podo wahene karu mitangi bialu mine ho holene nawi. Tí mine aginaga holebe. Tí bame ira magane dege kamigodago tigua pini mo tiaga ho kami ndo ira pinime tí mo

✧ 11:17: Yar 11.16, Ab 2.39, Eb 2.11-19

tiaga ho daga kagola kamigoni.✧

¹⁹ Bi ani larogo hale howa tígua ogodagua ladai bialu lalu, Nde agi. Ira magane uruni podo wahenedago irane i ho aribia holiyanaga henge mo wialu ani binida, loleberami. ²⁰ Ogoni heneneda. Ti mini mbiraore nawiyagola podo wahenego tí mini mbiraore wialu kamigome ho gimbu bu kamigoni. Ogoninaga tí mine holene henge nawigo mogolo holene nga.✧ ²¹ Yu wali agali ti ira magane ogoni aria henego Ngode Datagaliwabehanda ti podo wahenego ibugua tí kamiru poda waha nabi helolebira manda bidamibe. ²² Bi ogo bayuwa manda bilimu. Ngode Datagaliwabe ibu bayale biagabi hongo howa godi lagabi kagoni manda bilimu. Ibugua ko biaga karuhondo hongo howa godi laga kago howa tí kamiruhondo bayale dege bialu kagoni. Ibugua nde tíhondo bayale bilo henge miaabo harimiyagua ani bulebira. Ani henge nami haabo harimiyagua tibi ibugua podo waholebira.✧ ²³ Yu wali agali mini mbiraore nawi henedagua haabo nahe lone mini mbiraore wiyagua nde Ngode Datagaliwabehanda ti ira tene biago ibuniha helo hela dai bulebira. Ibugua ti ani hela dai bilabeheore kagoni.✧ ²⁴ Yu wali agali ndo tara tara kamiru tí olibe ira tagiraha minalu anda henegonaga magane podowa olibe ira mende hengenegoha ho gimbu bini ale kami. Yu wali agali ti olibe ira hengenego ale kago Ngode Datagaliwabehanda ti ala tini henegoha gimbu bia halu hela dai bulene taibi ndoore nga.

✧ **11:18:** Yo 4.22, 1 Ko 10.12 ✧ **11:20:** Ais 66.2, Lm 12.16, Pb 2.12 ✧ **11:22:** Yo 15.2-4, 1 Ko 15.2, Hi 3.14 ✧ **11:23:** 2 Ko 3.16

*Ngode Datagaliwabehanda wali agali ta nabi
bibahende dara halu biamogo binigo ogo*

²⁵ I hamene mbaliniru-o bi galone mbira ala tí nahalehe harimigo áyu tí manda bilimulo hameledo. Galone mbira ogoni manda birimiyagua tígua mine howa, Ina mini timbuniwi kamalo, mitangi nabuleberami. Bi ogoni galone ogo. Isaraele wali agalime Ngode Datagaliwabhondo mini mbiraore wulene manga ho kago ogonidagua haabo naholebira. Yu wali agali ndo tara tara karume Ngode Datagaliwabhondo mini mbiraore wule heneru ti mini mbiraore wialu anda ibai helo hondo ka.✧ ²⁶ Ti ogonidagua anda ibai haragola Ngode Datagaliwabehanda Isaraele wali agali pele mulebira. Anduane Homogonaga mbugani lo ngadagua ogo,✧

Pele Miaga ibu Saiono howa ibulebira.

Ibiragola ibugua Yagaba aguanenerume ko bibahende bialu heneru domo waholebira.

²⁷ Ina tinaga ko domo wahowa✧

tihondo habo nalolene bi ogo lo wulebero, lalu gilibu nga. ²⁸ Yu wali agalime Bi Mana Debene hame nalenegome ti Ngode Datagaliwabela waitigi ho ka. Ani biyagola Yu wali agali ndo tara tara kamiru tí Ngode Datagaliwabenaga pele mulene mana ala hale harimi. Anigo Ngode Datagaliwabehanda Yu wali agalinaga mamali agali mini leneore heneruhondo habo nalolene bi lo wialu ibugua ti dabenegro ti mo ibu damene ho heleneru ka. ²⁹ Anigo Ngode Datagaliwabehanda wali agali

✧ **11:25:** Lg 21.24, Yo 10.16, Lm 12.16, 2 Ko 3.14, Mo 7.9 ✧ **11:26:** Iba 14.7, Ais 59.20, Md 23.39 ✧ **11:27:** Yar 31.33-34, Hi 8.8, 10.16

dabeneru ibunaga turu holene tara tara winigo minirubi mani mini mende nawiaga tihondo miyaru mo yu dai nabiagabi ka. ³⁰ Yu wali agali ndo tara tara tí kamigome ala Ngode Datagaliwabenaga bi mo wahalu harimi. Ai Yu wali agali tigua Ngode Datagaliwabenaga bi hale halu bia nabi wahaabo hayagola ibugua ibunaga dara halu biamogo bulene tíhondo ngiyago yu kamigoni.✧
³¹ Ogonidagua dege Ngode Datagaliwabeanda tíhondo dara halu biamogo biyago Yu wali agalime áyu ibunaga bi mo wahalu ka. Ibugua tibi dara halu biamogo bilo lowa tigua ani bialu ka. ³² Wali agali bibahendeme Ngode Datagaliwabenaga bi mo wahayagola ibugua ti garabaya ale helo helene. Ani helenego irane ibugua tihondo ibunaga dara halu biamogo bulene walia holenaga ani bini.✧

Iname Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga holene ngago ogo

³³ Ngode Datagaliwabe ibugua bibahendeore mitangi bialu baya gibiore biaga kagoni. Ibu mini gigabiwibi manda timbuniorebi kagoni. Ibugua bule manda biagago tene mbiralime nalabeheore ka. Ibunaga biagane mana mbiralime manda nabibeheore ka.✧ ³⁴ Anduane Homogonaga mbugani lo ngadagua ogo,✧
 Anduane Homogonaga mini aiwa manda bidabe. Ibhondo, Agua bibe agua nabibe, lalu mbirali aiwa labehe kabe.

✧ **11:30:** Eb 2.2, Kl 3.7 ✧ **11:32:** Lm 3.9, Ga 3.22, 1 Ti 2.4
 ✧ **11:33:** Yob 11.7, Iba 36.6, 92.5, Ais 55.8-9 ✧ **11:34:** Yob 15.8, 36.22, Ais 40.13, 1 Ko 2.16

³⁵ Ibugua pani ngia dai bilonaga[✧]
 ibuhondo mbirale mbira minigo mbirali ai kabe,
 lalu gilibu nga. ³⁶ Mbirale bibahende karubi
 ngarubi wabiaiore henego ibu ka. Ani howa
 ibugua mbirale karubi ngarubi bibahendeore
 haru hai halu uruninaga anduaneore ibuni ka.
 Ngode Datagaliwabenaga mini yaraga haabo-
 boore helo hamelo ko. Aniore bilo laro.[✧]

12

*Iname Ngode Datagaliwabenaga howa bulene
 ngago ogo*

¹ I hamene mbaliniru-o Ngode Datagali-
 wabehanda inahondo dara howa biamogo
 timbuni biyago mitangi bialu ina tihondo bi hongo
 howa laro. Ngode Datagaliwabe turu helo tigua
 ibuhondo tinaga bulenerubi tinibi loma bia ho
 helalimu. Tigua Ngode Datagaliwabe mitangi
 bialu tininaga bu miniha ani birimiyagua lotu
 henene lolenego ogoni.[✧] ² Dindi wali agali karume
 mana biagadagua bule ndo. Ti minibi mandabi
 gahenge helo Ngode Datagaliwabehanda ti mo
 tara helo halimu. Ani bialu howa ibugua hame
 ledago bayalebi ibu turu helo bulenebi baya
 buruguleore bulenebi manda bialu holeberami.[✧]

³ Ngode Datagaliwabehanda i biamogo bulene
 nawi howa biamogo bialu ihondo mugube
 ngiyago mitangi bialu tihondo bi laro. Tigua,
 Ina karulape kama, mitangi nabilimu. Mine

✧ **11:35:** Yob 35.7, 41.11 ✧ **11:36:** 1 Ko 8.6, Ga 1.5, 2 Ti 4.18, Hi 13.21, 2 Pi 3.18 ✧ **12:1:** Iba 50.13-14, Yo 4.24, Lm 6.11-13, 1 Ko 6.13, 6.20, Hi 10.20, 1 Pi 2.5 ✧ **12:2:** Eb 1.18, 4.23, 5.10, 5.17, Kl 1.21, 1 Pi 1.14, 1 Yo 2.15

holene nawi manda bialu tí hangu hangu howa, Ngode Datagaliwabehanda mini mbiraore wulene ihondo ngiyadagua dege kogoni, mitangi bialu halimu.✧ 4 Ina tingini homane mbiraore kamago degeni howa aria tara tarame biabe tara tara beremali.✧✧ 5 Ogonidagua ina tingini dewa kamagoni howa Kerisoha ho gimbu buwa homane mbiraore kama. Tingini mbiraoreni hene dege aria tara tara howa gimbu bu kadagua ina Kerisoha ho gimbu bu kamagoni.✧ 6 Ngode Datagaliwabehanda ina biamogo bialu mugube tara tara ta hayadagua iname biabe bayuwa bulene nga. Ngode Datagaliwabe mana lamulene mugube yu kamayagua iname ibuhondo mini mbiraore ngamadagua ibunaga mana lamialu hamiya.✧✧ 7 Biamogo bulene mugube yu kamayagua nde biamogo bialu hamiya. Lawai holene mugube yu kamayagua nde lawai halu hamiya.✧ 8 Ina bi laramagome wali agali marunaga mini elahe helo mo hongo holene mugube yu kamayagua nde wali agali marunaga mini elahe helo mo hongo halu hamiya. Mbiralime ibunaga mbirale ngago mbuni nabi howa wali agali maruhondo turu halu talebu mulene nga. Mbiralime haru hagane hongo yu kayagua nde wali agali mitangi bialu bayuwaore haru halu ibunibi biabe bulene nga. Mbiralime wali agali hondowa biamogo bulene irane ngago handayagua nde turu howa biamogo

✧ 12:3: 1 Ko 3.10, 12.7, 12.11, Ga 2.9, Eb 4.7 ✧ 12:4: Eb 4.16

✧ 12:4: 1 Ko 12.12 ✧ 12:5: 1 Ko 12.27, Eb 4.25 ✧ 12:6: 1 Ko

12.28, 13.2, 1 Pi 4.10-11 ✧ 12:6: 1 Ko 12.4-11 ✧ 12:7: Ab 13.1,

Ga 6.6, 1 Ti 5.17

bulene nga.✧

⁹ Tígua wali agalihondo gubalini hetingi nahe howa heneneore gubalini ho halimu. Ko ngago handabe manga halu bayale ngago yu tiga biaabo halimu.✧ ¹⁰ Tí Kerisoha howa hamene mbalinima kamalo manda bialu turu howa gubalini haga-haga buwa wali agali maru ala mitangi bialu halimu.✧ ¹¹ Biabe bibe manga nahe hongo howa bialu halimu. Anduane Homogohondo gubalini hene-neore howa ibunaga biabe poboyogobi bialu halimu.✧ ¹² Kerisohondo mini dunubia ho kamigome tí mo turu helo halimu. Mo ko holene tara tara tí kamigoria íbu ngagola ema nabi howa hibu lalu haabo halimu. Horo bibahendengi Ngode Data-galiwabehondo bi laabo halu halimu.✧ ¹³ Keriso hameigini maru buru pale karuhondo tínaga mbi-rale ngamigo talebu milimu. Keriso hameigini ala nahendene tí kamiria ibiraruhondo, I andaga palima ma, lalimu.✧

¹⁴ Wali agali marume tihondo ko tara tara bi-ragola tígua o biarunaga mini lalu Ngode Data-galiwabehondo, Biamogo bia habe, lalu tinaga la halimu. Ha halu pani mibe nale, Biamogo bibe, lalu lalimu.✧ ¹⁵ Turu ho karu heba turu ho halimu. Dara howa dugu bialu karu heba dara howa dugu bialu halimu.✧ ¹⁶ Wali agali ta nabi mitangi bialu bibahendehondo mana mbiraore ale dege biaga

✧ **12:8:** Ab 15.32, 20.28, 2 Ko 9.7, 1 Pi 5.2 ✧ **12:9:** Iba 34.14, Amo 5.15, 1 Ti 1.5, 1 Pi 1.22 ✧ **12:10:** Pb 2.3, Hi 13.1, 1 Pi 1.22, 2 Pi 1.7 ✧ **12:11:** Ab 18.25, Mo 3.15 ✧ **12:12:** Ab 2.42, Pb 3.1, 1 Te 5.16-17, Hi 3.6, 10.36, Ya 1.4 ✧ **12:13:** 1 Ko 16.1, 2 Ko 9.1, 9.12, Hi 13.2, 13.16, 1 Pi 4.9 ✧ **12:14:** Md 5.44, Lg 6.28, Ab 7.60, 1 Ko 4.12, 1 Pi 3.9 ✧ **12:15:** Iba 35.13

halimu. Mine nahe howa biabe emene emene bulene ngago ta nabi biai halimu. Tígua, I mini timbuniwi kogo, lo mitangi nabilimu.✧

¹⁷ Mbiralime tíhondo ko biyagua tígua ko bia dai nabilimu. Wali agali bibahendeme mini mbiraore howa, Mana ogoni bayaleda, lai hagayagua o laragoni bialu halimu.✧ ¹⁸ Wali agali ta nabi heba howa mo palia holene tene tí halimu.✧ ¹⁹ I hamene mbaliniru-o pani ba dai nabi Ngode Datagali-wabenaga keba holeneme ba dai bilo tí wahalimu. Anduane Homogonaga mbugani bi lo ngago ogo, Anduane Homogohanda lalu, Pani mulene inaga ngago ina ba dai bulebero, lenego, gilibu nga.✧

²⁰ Anduane Homogonaga mbugani bi mende lo ngago ogo, Íla waitigi kago garibilo kayagua tomo nelo mibe. Ibugua iba noa ho kayagua iba nelo mibe. Ani biriyagua ibugua íhondo ko biyago mitangi bialu ibuni taga pani nolebira, lalu gilibu nga.✧ ²¹ Ko ngagome tí bope holani hondowa tígua bayale beramigome ko ngago bope halu wayali hole halimu.

13

Gabumane karu andaneha howa iname bulene ngago ogo

¹ Ngode Datagaliwabe ibu bibahendenaga hongo holene tene kagome gabumane karu ti helo henge minigo tigua mana lo ngadagua

✧ **12:16:** Iba 131.1-2, Min 3.7, Ais 5.21, Yar 45.5, Lm 11.20, 15.5

✧ **12:17:** Md 5.39, Lm 14.16, 2 Ko 8.21, 1 Te 5.15 ✧ **12:18:** Mg 9.50, Lm 14.19, Hi 12.14 ✧ **12:19:** Man 32.35, Min 24.29, Md 5.39, Lm 12.17, 13.4, 1 Te 1.6-7, Hi 10.30 ✧ **12:20:** Har 23.4-5, Min 25.21-22, Md 5.44

iname bulene nga.✧ ² Gabumaneme bulene nga lalu lowinigo mbiralime nabiyagua ogoni ibugua Ngode Datagaliwabehanda gabumane helenegonaga mana puguara. Pugarago ibuni pani nolene nga. ³ Wali agali bayale bialu karume haru haga kago hondowa gi holene nawi. Ko bialu karume gi holene nga. Wali agali haru haga kago hondowa tí gi nahe hoa kamiyagua nde mana bayale ngaru bialu halimu. Ani bialu harimiyagua haru haga kagome tíhondo, Bayale birimida, lolebira.✧ ⁴ Haru haga karu tigua Ngode Datagaliwabenaga biabe biahaga howa tí bayale halimulo biabe bialu ka. Tí ko birimiyagua haru haga biarume tíhondo hongo howa pani ngulebirago manda bialu gi ho halimu. Ti Ngode Datagaliwabenaga biabe biahaga howa Ngode Datagaliwabehanda pani mulene nga lowinigo haru haga urunime ko biaga karuhondo pani miaga ka.✧ ⁵ Anigo iname Ngode Datagaliwabehanda ina pani nangilonaga hangu manda buwa bi larago hale halu bulene nga ndo. Inane minihabi dabalu gabumaneme larago hale halu buleneore nga manda bialu bulene nga.✧

⁶ Tígua dagisi muni meramiligobi irane ogo-ninaga gabumane karu tigua tigatiga biyagua Ngode Datagaliwabenaga biabe biahalu kagoga meramili.✧ ⁷ Anigo tihondo dagisi muni mulene ngadagua milimu. Tíninaga dagisi munibi mbirale tara tara ngamigonaga dagisi munibi

✧ **13:1:** Min 8.15, Dan 2.21, Yo 19.11, Ta 3.1, 1 Pi 2.13 ✧ **13:3:** 1 Pi 2.13-14, 3.13 ✧ **13:4:** Lm 12.19, 1 Te 4.6 ✧ **13:5:** Aga 8.2, 1 Pi 2.19 ✧ **13:6:** Md 22.21, Mg 12.17, Lg 20.25

milimu. Ti gabumane haru haga kago manda buwa yo handa nabi ti mitangi bulene ngadagua mitangi bilimu.

Gubalini holeneme mana tigabi walia hagago ogo

⁸ Tígua wali agali mbiralihondo dano ho nahalimu. Wali agali karuhondo gubalini holene dege dano ho halimu. Mbiralime wali agali karuhondo gubalini ho kayagua ibugua Mana lowini ngago bibahende biai haga ka.✧ ⁹ Bi pira gilibu wini ngago aria maru ogo, Wali agali homelo nababe. Wali agali kayu nayabe. Mbirale page nabibe. Wali agali tinaga mbirale ngago dimagoli nahabe. Bi urunibi Ngode Datagaliwabe bi mana maru gilibu ngagobi bibahendenaga tene mbiraore ogo, Ína íni gubalini ho harilidagua maru karu ta nabi gubalini ho habe, lalu gilibu nga.✧ ¹⁰ Ína mbiralihondo gubalini ho keyagua o biagohondo kagua nabulebere. Anigo Mana lowini ngago bibahende bulene tene gubalini holeneha nga.✧

¹¹ Tígua ogonidagua bialu holene ngago irane ogo. Horo áyu ogoni mitangi bialu palia hondo holene henge nawigo heyulene nga. Iname Yasuhondo mini mbiraore pigane wirimangi ina pele ngia maro bulene kaware ndo winigo áyu kawareore nga.✧ ¹² Ai aruma holene ereba halu egabi lalu wá holene kaware ha para haragoni. Ani birago arumaha howa mana bigi bere-maliru áyu ogoriani biairi hamíya. Anigo wá

✧ **13:8:** Md 22.39-40, Ga 5.14, Kl 3.14, Ya 2.8 ✧ **13:9:** Har 20.13-17, LBM 19.18, Man 5.17-21 ✧ **13:10:** Md 22.40, Lm 13.8, 1 Ko 13.4-7 ✧ **13:11:** 1 Ko 15.34, Eb 5.14, 1 Te 5.5-7

kagoria howa wai biagane aleru karulo hamiya.✧
 13 Wá holene kagoria howa tigatiga bialu hamiya.
 Badi ko dawé halu bulenebi lulu yu hole lulu
 iba nolenebi wali agali kayu yulenebi mana ko
 tara tara bulenebi gungu bulenebi henge lolenebi
 mana urunibi iname bulene nawiore.✧ 14 Anigo
 Anduane Homogo Yasu Keriso ibunaga wai bu-
 lene hongo ngirago karulai halimu. tínaga mini ko
 ngamigome mana ko hame lagago bule nahinal-
 imu.✧

14

*Iname ina hamene mbaliniru daba ki bulene
 nawigo ogo*

1 Mbiralime Ngode Datagaliwabhondo mini
 mbiraore wu howa hongo nahe kayagua tígua ibu
 heba mandagi halimu. Mandagi howa ibugua
 bulene manda bidago laragola hale howa ibula
 lai nalalimu.✧✧ 2 Mbirali ibu Ngode Datagali-
 wabhondo mini mbiraore wu kagome tomo
 bibahende ta nabi naga ka. Mendéalime Ngode
 Datagaliwabhondo mini mbiraore wu kago ibu
 mini hongo nahe howa nema dege naga ka.✧
 3 Tomo bibahende ta nabi naga kagome nema
 dege naga kago hondowa mege bulene nawi.
 Nema dege naga kagome ibu nde tomo biba-
 hende ta nabi naga kago hondowa, Ína ko bere,
 lolene nawi. Irane Ngode Datagaliwabhanda

✧ **13:12:** Eb 5.11, 6.11-13, Kl 3.8, 1 Te 5.5-6, 1 Yo 2.8 ✧ **13:13:** Lg
 21.34, Eb 5.18, Pb 4.8, 1 Te 4.12, Ya 3.14, 1 Pi 2.12, 4.3 ✧ **13:14:** Ga
 3.27, 5.16, Kl 3.10, 1 Pi 2.11 ✧ **14:1:** Lm 15.1, 15.7, 1 Ko 8.9-11, 9.22
 ✧ **14:1:** Kl 2.16 ✧ **14:2:** Pig 1.29, 9.3, Lm 14.14, 1 Ko 10.25, 1 Ti
 4.4

o biagohondo turu ho kago manda buwa tí ani lolene nawi.✧ ⁴ Tígua mendealinaga biabe bihaga kagome birago hondowa, Ína ko bere, lolene tínaga biabe ndo. Ibunaga haru haga kagome ibu birago hondowa bayale bere ko nakarulape bere lolene tene ibuni holebira. Anigo Anduane Homogo ibugua o biago bayale bilo mo hongo holebira.✧

⁵ Wali agali marume manda bialu horo bibahende ogobi degedege ndo horo mbiru dabalu dunini nga manda biaga ka. Marume ani ndo horo bibahende ta nabi ogobi degedege nga manda biaga ka. Wali agali bibahende kamaru inane hangu hangume mitangi bulene karulape agodabe dabalu duniniore mbira manda beremago yu tiga bulene nga.✧ ⁶ Mbiralime horo mbira dunini nga mitangi bu kayagua Anduane Homogo mini yaraga holenaga ani mitangi biaga ka. Mbiralime tomo bibahende ta nabi nalu howa Ngode Datagaliwabehondo kaj layagonaga ibugua Anduane Homogo mini yaraga halu tomo naga ka. Mendealime tomo maru nanaga kago Anduane Homogo mini yaraga holenaga ani bialu Ngode Datagaliwabehondo kaj laga ka.✧ ⁷ Ina kamarume mbirali ibu holene ibuni hangunaga halu ibu homolene ibuni hangunaga homalu ani bulene mbira nahe kama.✧ ⁸ Ina harimayagua nde Anduane Homogonaga holeberama. Ina homarimayagua nde Anduane Homogonaga dege homoleberama. Anigo ina harimayaguabi homari-

✧ **14:3:** Kl 2.16 ✧ **14:4:** Md 7.1, Ya 4.11-12 ✧ **14:5:** Ga 4.10

✧ **14:6:** 1 Ko 10.31, Ga 4.10, 1 Ti 4.3 ✧ **14:7:** 1 Ko 6.19-20, Ga 2.20, 1 Te 5.10, 1 Pi 4.2

mayaguabi ina Anduane Homogonaga dege kamagoni. ✧ ⁹ Keriso ibu wali agali karubi homayarubi tinaga Anduane Homogo hole ibugua homo tongolo mialu lone heyu ka. ✧ ¹⁰ Tí maru nema naga kamiru tígua tí hamene mbalinirume birago hondowa, Tí ko berami, laramiligo aginagabe. Tí maru tomo bibahende ta nabi naga kamiru nde tí hamene mbaliniru mege beramiligo aginagabe. Ina bibahendeore Ngode Datagaliwabehanda godi larangi ibu deni heyu holeberama. ✧ ¹¹ Anduane Homogonaga mbugani lo ngago ogo, ✧

Anduane Homogohanda lalu, I Ngode Datagaliwabe holenehe henene kodagua wali agali bibahende i geha bulu palu ibira holebira.

Ani buwa bibahendeoreme lalu, I Ngode Datagaliwabeore kego, lalu latagi hai holebiraore, lalu gilibu nga. ¹² Anigo ina bibahendeore kamaru iname bialu harimagonaga te hangu hangume Ngode Datagaliwabehondo lamiaiore holeberama. ✧

tínaga hamene mbaliniru mo pila holene nawigo ogo

¹³ Ani manda bialu inaneme, Ina ko bere, lalu lagalaga bialu nahamiya. Tígua ani nabi howa bulene ngago ogo. Mbira bulene mitangi bu kamigo bulene ogonime tínaga hamene mbaliniru mo pila habeheyaguabi ko mo bia habeheyaguabi

✧ **14:8:** Lg 20.38, Ga 2.20, 1 Te 5.10 ✧ **14:9:** Ab 10.36, 2 Ko 5.15

✧ **14:10:** Md 25.31-32, Ab 10.42, 17.31, 2 Ko 5.10 ✧ **14:11:** Ais

45.23, Pb 2.10-11 ✧ **14:12:** Md 12.36, Ga 6.5, 1 Pi 4.5

tígua ogonibi nabule manda bilimu.✧ 14 I Andu-
ane Homogo Yasuha ho gimbu bu kogome biba-
hende ngaru ko ndo nga manda bido. Anigo
mbiralime mbira bulene ngago hondowa ogoni
ko nga manda bialu biyagua nde ogoni birago ko
bira.✧ 15 Tígua tomo mbira naramigome tígua
hamene mbalinirunaga mini mo genda harim-
iyagua tí gubalini howa ndo berami. Keriso
ibugua homo aribia henegome mbirali mbira mo
bayale henego tíni hangu mitangi bialu tomo
narimigome ogoni ibu mo ko holani de hondo
halimu.✧ 16 Tígua mbira bulene bayale nga lo
manda bialu beramigo marume hondowa bay-
ale ndo ko nga lolani handalimu.✧ 17 Ngode
Datagaliwabehanda handame Ho Kagoria tomo
tara tara nalubi iba tara tara nalubi ogonidagua
bulenenaga ndo. Ogodagua bulene nga. Mini
tigabi howa bulenebi mo palia holenebi turu
holenebi Ngode Datagaliwabe Dinini ibugua ngia-
gago ogoninaga bulene nga.✧ 18 Ani bulene
ngadagua bialu howa mbiralime Kerisonaga bi-
abe bia halu kago Ngode Datagaliwabehandabi
wali agali marumebi ibu hondowa turu halu bay-
ale birida lolene wulebira.✧ 19 Anigo iname mo
palia holenenagabi mo hongo hole biamogo bule-
nenagabi mana ogonibi inane bia hagahaga bialu
holene nga.✧ 20 Ngode Datagaliwabehanda bi-
abe bialu kago tígua tomo naramigome mo ko
nahalimu. Tomo bibahende ta nabi ngago nabehe

✧ **14:13:** 1 Ko 8.9, 8.13, 10.32 ✧ **14:14:** Ab 10.15, Lm 14.2, 14.20,
1 Ko 8.7-8, 1 Ti 4.4, Ta 1.15 ✧ **14:15:** 1 Ko 8.11-13 ✧ **14:16:** Ta
2.5 ✧ **14:17:** 1 Ko 8.8 ✧ **14:18:** 2 Ko 8.21 ✧ **14:19:** Lm
12.18, 15.2, 1 Ko 14.12, 1 Te 5.11

kamigo tígua tomo mbira naramigome mendeali ko bilo mo bia habeheyagua tomo ogoni nolene nawi.✧ ²¹ Mana tigabi bulene ngago ogo. Nogo tara tara naramigomebi waini iba naramigomebi mana mbira mbira beramigomebi tínaga hamene mbaliniru mo pila habeheyagua ogoni nabi wahalimu. ²² Mana ogoni manda bidedagua íbi Ngode Datagaliwabebi libuni dege manda bule ngelabe. Mbiralime mana mbira bulene karulape nga manda bu kago bialu howa ibuni miniha, I kagua berodabe, lo mitangi nabi bayale berogo mitangi biyagua ibu turu ho ka. ²³ Ogonidagua ibugua tomo nalu howa mini kira wuwa nayagua ibu mini mbiraore nawi howa narago hondowa Ngode Datagaliwabehanda, Ína kagua bere, lalu lamiaga ka. Mana bibahende ngaru bulene tene mini mbiraore wu howa biagago mbiralime mini kira wu howa biyagua ogoni birago ko biya.✧

15

Iname wali agali maru ala mitangi bulene ngago ogo

¹ Ina Ngode Datagaliwabehondo mini mbiraore hongo howa wu kamarume maru mini mbi-raore hongo nahe wu karunaga genda yidago yamogo bulene nga. Inane hangunaga hame ledamago mitangi biaabo holene nawi.✧ ² Ani nabi ina hamene mbaliniru bayale helonagabi Ngode Datagaliwabehondo mini mbiraore wu

✧ **14:20:** Md 15.11, Lm 14.14-15, 1 Ko 8.9, 8.13, Ta 1.15 ✧ **14:23:** Ta 1.15 ✧ **15:1:** Lm 14.1, Ga 6.1

howa hongo ho helonagabi ti mini elahe helo iname mo hongo holene nga.✧ ³ Keriso ibugua ibuni hame leadagua nabiaga hene. Ani nabi henegonaga Anduane Homogonaga mbugani bi lo ngago ogo, Wali agali karume ihondo mege bialu bi laragoni ini ibira ho nga, lalu gilibu nga.✧ ⁴ Ina mini dunubia ho holene yu holomaya Anduane Homogonaga mbugani bi bibahende ala gilibu ngagome ina ema nabi howa hibu lalu holenebi ina mini elahe helo mo hongo holenebi inahondo lawai holenaga nga.✧ ⁵ Tigua Keriso Yasu ibugua bialu hayadagua bialu howa ema nabi hibu lalu holene tenebi mini elahe helo mo hongo holene tenebi Ngode Datagaliwabe ibu kago ibugua tinaga mini mo mbiraore hai helo hameledo.✧ ⁶ Ani buwa ti bibahende mandagi mini mo mbiraore howa tigua Ngode Datagaliwabe ibu inanaga Anduane Homogo Yasu Keriso Aba kago manda bialu ibunaga mini yaraga haabo halu holene nga.✧

Bi Mana Debene Yu wali agali hangu ndo wali agali tara tarabi laminigo ogo

⁷Wali agalime Ngode Datagaliwabe mini yaraga helo Keriso ibugua ti ibu heba hamiya ibidaba lalu yamiyadagua tiguabi nde tini Keriso aria kamiru hamiya ibidaba lalu ya migimigi bilimu.✧ ⁸ Ina bi langerogo ogo. Ngode Datagaliwabe ibu mini bilinahe ka walia halu Keriso ibu Yu wali agalinaga biabe bia haga hene. Ibugua ani bia haga

✧ **15:2:** Lm 14.19, 1 Ko 9.19, 9.22, 10.24, 10.33, 13.5, Pb 2.4-5

✧ **15:3:** Iba 69.9, Md 26.39, Yo 5.30, 6.38 ✧ **15:4:** Lm 4.23-24, 1

Ko 9.9-10, 10.11, 2 Ti 3.16-17 ✧ **15:5:** Lm 12.16, 1 Ko 1.10, 9.9-10,

Pb 3.16 ✧ **15:6:** Ab 4.24, 4.32 ✧ **15:7:** Lm 5.2, 14.1-3

howa Ngode Datagaliwabehanda Yu wali agalinaga mamali heneruhondo, Bulebero, lalu, Ngulebero, lalu bi lowinigo lola helobi ani bini. ✧ ⁹ Ani bialu Yu wali agali hangu ndo tara tara hearu Ngode Datagaliwabehanda tihondo dara howa biamogo biyagonaga tigua Ngode Datagaliwabe mini yaraga helobi Keriso ibugua ani bini. Anduane Homogonaga mbugani lo ngadagua ogo. ✧

Yu wali agali ndo tara tara karu kago ha howa ina kai lalu inaga mini yaraga holebero.

Ina inaga mini yaraga halu ihondo iba gana lolebero,

lalu gilibu nga. ¹⁰ Bi mendebi lo ngago ogo, ✧

Yu wali agali ndo tara tara kamiru aibe. Tigua Ngode Datagaliwabenaga wali agali ibugua dabene karu heba turu ha gimbu bu halimu,

lalu gilibu nga. ¹¹ Bi tebonebi lo ngago ogo, ✧

Yu wali agali ndo tara tara kamiru aibe. Tigua Anduane Homogo mini yaraga ho halimu.

Wali agali bibahendeoreme ibunaga mini yaraga hai halimu,

lalu gilibu nga. ¹² Aisaia ibuguabi bi lo ngago ogo, ✧

Agali mini Yasi ibunaga aguanene mbira ibulebira.

Ibugua Yu wali agali ndo tara tara karu haru helo Ngode Datagaliwabehanda mo helolebira.

Ibiragola tigua ibuha mini dunubia ho holebira, lalu bi uruni gilibu nga.

✧ **15:8:** Md 15.24-25, Ab 3.25-26, 2 Ko 1.20 ✧ **15:9:** 2 Sml 22.50, Iba 18.49, Yo 10.16, Ab 3.25, Lm 9.23, 11.30 ✧ **15:10:** Man 32.43

✧ **15:11:** Iba 117.1 ✧ **15:12:** Ais 11.1, 11.10, Mo 5.5, 22.16

13 Mini dunubia ho holene tene Ngode Datagaliwabe kago ibugua turu holenebi mo palia holenebi tígua ibuhondo mini mbiraore wu kamigome tíha tólai helo hameledo. Irane Ngode Datagaliwabe Dinininaga hongome tíha howa tínaga mini dunubia ho holene anda hai helonaga ogoni hame ledogoni.✠

Polohanda gi nahe elahe howa bi gilibu winigonaga irane ogo

14 I hamene mbaliniru-o ini manda bialu bayale bulenebi mana bayale tara tara bulenebi bibahende tíha tólai ho kamigo tínime karulape lawai hagahaga bibebe kamilo manda bido.✠ 15-16 Ani kami tiraga ina beba ogoni gilibu werogoni mana mbira mbira bulene tí mo mitangi bia halu gi nahe elahe howa gilibu wero. I Keriso Yasunaga biabe bia haga howa Yu wali agali ndo tara tara karunaga biabe bia holiya Ngode Datagaliwabehanda biabe baya gibi ogoni ihondo ngiya. Irane ogoninaga i gi nahe elahe howa gilibu wero. Ina loma binigo mo miaga agalime biabe biagadagua bialu howa Ngode Datagaliwabenaga Bi Mana Debene lamialu kogoni irane ogo. Yu wali agali ndo tara tara karu Ngode Datagaliwabe Dinini ibugua ti Ngode Datagaliwabenaga helo loma bia halu ibugua yamibeheore karulape helonaga ina Bi Mana Debene lamialu kogoni.✠ 17 I Keriso Yasuha ho gimbu bu howa Ngode Datagaliwabenaga biabe bia harogonaga i turu habehe kogoni. 18-19 Yu wali agali ndo

✠ 15:13: Lm 12.12, 14.17 ✠ 15:14: 1 Ko 8.1, 8.7, 8.10, 2 Pi 1.12, 1 Yo 2.21 ✠ 15:15-16: Lm 1.5, 11.13, 12.3, Ga 2.7-9, Pb 2.17

tara tara karume Ngode Datagaliwabehanda bia laradagua bilo haru holiyanaga Kerisohanda iha howa biyago te ogoninaga dege ina gi nahe elahe howa langero. Ina bi larugobi biabe birugobi agalime nabiagane ale birugobi nahendene ale bialu Ngode Datagaliwabe Dinininaga hongome ogoni bibahende bima ibirugo Keriso iha howa ani bini. Anigo ina Yarusaleme howa Kerisonaga Bi Mana Debene lamima pu gimbu bialu Ilirigama dindi lamima anda pirugoni. ✧ ²⁰ Kerisohanda biyagonaga mana wali agali ala hale nahe karu karia puwa Bi Mana Debene lamulene ina hameore lo wiaabo harugoni. Agali mendealime biabe ala binigoria i bia aribia howa karulo nahole manda buwa ani bule hamelo haru. ✧ ²¹ Anduane Homogonaga mbugani lo ngadagua ogo, ✧
Ibugua biyagonaga te ala nalamini karume hondolebira.
Ibunaga bi nahale hene karume manda bulebira, lalu gilibu nga.

Polohanda Lomo pole manda manda binigo ogo

²² Irane ogonigo ina ti kamiria dewa halu ibua ho hewaria dege ibulene henge nawiya. ✧ ²³ Ai ayu ina dindi orahayagi biabe biai halu ti kamiria mali dewani ibua ho haabo harugo ²⁴ ai ayu ogoni ibule manda bialu kogoni. I Sebena dindi pialu howa ti mo bila hole hamelo ko. Ti heba turu howa nenege halu i Sebena poliyanaga tigua i biamogo bilimulo mitangi bu ko. ✧ ²⁵ Ayu ogoni nde ina Ngode Datagaliwabenaga wali agali Yarusalemeni karu

✧ **15:18-19:** Ab 19.18, 2 Ko 3.5, 12.12 ✧ **15:20:** 2 Ko 10.15-16

✧ **15:21:** Ais 52.15 ✧ **15:22:** Lm 1.13 ✧ **15:24:** 1 Ko 16.6

biamogo bulenaga mo yalu ti karia pole ko.✠✠
 26 Keriso hameigini Masedoniani karubi Agaiani
 karubi tigua mini mbiraore howa Ngode Datagali-
 wabenaga wali agali yagibano Yarusalemeni karu
 dara howa biamogo bule lowa, Iname tihondo
 muni mimiya, lenego ogoninaga pole ko.✠ 27 Ani
 bulene manda binigo nde tigua yagibano uruni
 biamogo bulene dano ho harimada manda buwa
 bini. Yu wali agalime dinininaga turu holene wali
 agali tara tara karu lamialu biamogo binigo ai
 wali agali tara tara karume Yu wali agali dindini
 holenaga turu holeneme ti biamogo bulene nga.✠
 28 Muni ogoni tigua ihondo wia hayago ina yalu
 pialu Keriso hameigini Yarusalemeni karuhondo
 mialu biabe ogoni biai halu i Sebena pole pialu
 howa ti kamiria nenege ibalu polebero. 29 Ani
 bialu ina ti kamiria ibalu Kerisonaga turu holene
 ihondo talebu ngiyago iha tolotagi howa ibule-
 berogo manda bido.✠

30 I hamene mbaliniru-o tihondo bi hongo howa
 larogo inanaga Anduane Homogo Yasu Kerisobi
 Ngode Datagaliwabe Dinini ibugua gubalini
 holene ngiyagobi mitangi buwa tigua i heba mini
 mbiraore howa Ngode Datagaliwabehondo inaga
 bi la haabo hamiya laro.✠ 31 Yudiani wali agali
 Ngode Datagaliwabehondo mini mbiraore nawi
 karume i nabelobi ina Yarusalemeni howa Ngode
 Datagaliwabenaga wali agali karu biamogo bule
 biabe buleberogome mo turu helobi ogoninaga

✠ 15:25: Ab 19.21, 20.22, 24.17 ✠ 15:25: 1 Ko 16.1-4 ✠ 15:26:
 Ab 24.17, 2 Ko 8.1, 9.2, 9.12 ✠ 15:27: Lm 9.4, 11.17, 1 Ko 9.11, Ga
 6.6 ✠ 15:29: Lm 1.11 ✠ 15:30: 2 Ko 1.11, Pb 2.1, Kl 4.3, 4.12,
 2 Te 3.1

Ngode Datagaliwabehondo la haabo hamiya.
³² Ani buwa Ngode Datagaliwabehanda hame ledayagua iha turu holene tolai howa tí kamiria nenege eberogola tigua inaga mini mo hongo holeberami. ³³ Inanaga mo palia holene tene Ngode Datagaliwabe kago ibu tí bibahende heba haabo helo hamelo ko. Aniore bilo laro.

16

Polohanda wali agali hearu hangu hanguhondo bi lawia henego ogo

¹ Ina aria Keriso hamewane Pibi ibugua Keriso hameigini Sengeriani karu biamogo biaga bedago manda buwa ibu ibiragola ibuhondo turu halimulo hameledo. ² Anduane Homogo minini howa tigua Ngode Datagaliwabenaga wali agalime mana ogobi bulene ngadagua ibuhondo, Ina hamiya, lalu yamilimu. Ibugua wali agali dewa karubi ibi inahondo bayale biaabo haga bedago manda buwa tigua ibu biamogo bulene henge ngadagua biamogo bilimu.

³ Keriso Yasunaga biabe bialu howa Pirisila Aguilabi libugua i heba biabe mandagi bialu harimago libuhondo, Libu mitangi bu ko, laro.✧
⁴ I nahomoliya libugua libunaga holene wahalu homa holene manda biya. Libugua ani biyagonaga inabi wali agali tara tara Keriso hameigini karu bibahendemebi kai timbuni larama. ⁵ Keriso hameigini libu andagaha ngoai haga karu tihondo, Tí mitangi bu ko, laro.✧

✧ **16:3:** Ab 18.2, 18.18, 18.26, 2 Ti 4.19 ✧ **16:5:** 1 Ko 16.15, 16.19, Kl 4.15, 2 Ti 1.15, Pm 2

I nenege agali turubi Ebinidasa ibu Esia dindini howa Kerisohondo mini mbiraore wu henego pigane ibu kago ina ibuhondo, Í mitangi bu ko, laro. ⁶ Meri ibugua tínaga biabe hongo howa bia hayago ibuhondobi, Í mitangi bu ko, laro. ⁷ I aria Yuali Andoronigasa Yuniasala libu i heba garabaya andaha mandagi harimago libuhondobi, Libu mitangi bu ko, laro. Abosolo agali karume libu bayuwa manda bu kago. I Keriso hameigini nahe-waha libu ala Keriso hameigini henego ka.

⁸ I nenege agali turubi Ambiliadasa iya Anduane Homogoha mbiraore ho haribago ibuhondobi, Í mitangi bu ko, laro. ⁹ Urubanasa ibu ina heba Kerisonaga biabe mandagi bialu harimago ibuhondobi i nenege agali turubi Sadagisi ibuhondobi, Libu mitangi bu ko, laro. ¹⁰ Abelese ibugua Keriso mitangi bu howa mini bilinahe ho haabo hayago walia henego ibuhondobi, Í mitangi bu ko, laro. Arisidobulusu ibu damene karu tihondobi, Tí mitangi bu ko, laro. ¹¹ Yu agali Herodiono ibuhondobi Nasisa ibu damene Keriso hameigini karu tihondobi, Tí mitangi bu ko, laro.

¹² Taraibina Taraibosala libu Anduane Homogonaga biabe bia haga kago libuhondobi, Libu mitangi bu ko, laro. I nenege agali turubi Pesisu ibugua Anduane Homogonaga biabe timbuniore bia halu henego kago ibuhondobi, Í mitangi bu ko, laro. ¹³ Lubasa ibugua Anduane Homogonaga biabe bia halu howa marume biagadagua ndo ibugua ti bu bolangua halu biabe biaga kago ibuhondobi ibu aiyahondobi, Libu mitangi bu ko, laro. Ibu aiyahanda ibuni

iginiore hondo hagadagua ibi hondo hayagona laro.✧ ¹⁴ Asingiridasa Pelegono Hemese Padorobasa Hemasa imaruhondobi ti heba Keriso hameigini bibahende karuhondobi ina, Tí mitangi bu ko, laro. ¹⁵ Pilologasabi Yuliabi Nereasabi ibu mbalini bedagobi Olimbasabi ti heba Ngode Datagaliwabenaga wali agali bibahende karubi ti bibahendehondo, Tí mitangi bu ko, laro.

¹⁶ Tíni bibahendeme gi tigali bialu halimu. Kerisonaga wali agali bibahende karume tihondo, Tí mitangi bu kama, lalu lawia hara.✧

Bulene ngago lalu lamaro binigo ogo

¹⁷ I hamene mbaliniru-o bi hongo howa larogo ogo. Agali maru karume Keriso hameigini mo talebu ki biagabi wali agali Ngode Datagaliwabhondo mini mbiraore wu karu mo pila hagabi ani biaga karu tí de hondo halimu. Tígua mana yu tiga birimigonaga waitigi ale karu ti heba mandagi nahalimu.✧ ¹⁸ Mana ogoni biaga karu tiga ina Anduane Homogo Kerisonaga biabe bia haga ndo tini hame ledagonaga biabe biaga ka. Tiga bi timbuni lalu laragomebi mo turu holenaga lalu bi laragomebi wali agali mini gedaore karu mo hondo haga ka.✧ ¹⁹ Tí kamirume Bi Mana Debene mitangi bialu mini bilinahe ho haabo kamigo wali agali bibahende karume hale hai ho ka. Irane ogoninaga ina tí mitangi bialu turu ho kogoni. Tígua bayale ngago hondowa mini gigabiwi halu ko ngagome tíni para holigo

✧ **16:13:** Mg 15.21 ✧ **16:16:** 1 Ko 16.20, 1 Pi 5.14 ✧ **16:17:** Md 7.15, Ab 15.1, 15.5, 1 Ko 5.9-11, 2 Ti 3.5, Ta 3.10, 2 Yo 10 ✧ **16:18:** Pb 3.19, Kl 2.4, 1 Ti 6.5, Ta 1.10, 2 Pi 2.3

hogorale bu halimulo hame ledó.✧ 20 Inanaga mo palia holene teneore Ngode Datagaliwabe kago ibugua dama Heyolabe tigua geme hangedalimulo tí ge dindiha berelolebira.✧

Ina Anduane Homogo Yasunaga biamogo bia holene tí heba wiaabo helo hamelo ko.

21 Timodi ibu íla biabe mandagi bialu kabago ibugua tíhondo, Tí mitangi bu ko, lalu lawia hara. Lusiasa Yaisono Sosibada imarume ti Yu agali í aria howa tíhondo, Tí mitangi bu kama, lalu lawia hara.✧

22 Beba ogoni Tediasa ína gili bia harogo í Keriso hameigini howa tíhondo, Ina tí mitangi bu ko, laro.

23 Í tomo ngialu haga Gaiasa ibu andagaha Keriso hameiginiru ngoai hagago ibugua tíhondo, Tí mitangi bu ko, lalu lawia hara. Erasadasa ibu tano ogoninaga muni hondo haga kago ibubi inanaga hameigini Kodasabi libugua tíhondo. Tí mitangi bu kaba, lalu lawia hara.✧

[24 Ina Anduane Homogo Yasu Kerisonaga biamogo bia holene tí bibahende kamigoha wiaabo helo hamelo ko. Aniore bilo laro.]

Ngode Datagaliwabe mini yaraga halu ibuhondo bi lenego ogo

25 Tí Yasu Kerisohondo mini mbiraore wu kamigo hongo ho haabo halimulo Ngode Datagaliwabehanda tí mo hongo habehe ka. Yasu Kerisonaga Bi Mana Debene ína lamirulidaguabi bi heneneore ala mo pani nahe ngelenego áyu mo pani ho ngadaguabi Ngode Datagaliwabehanda

✧ 16:19: Md 10.16, Lm 1.8, 1 Ko 14.20 ✧ 16:20: Pig 3.15, Lm 15.33, 1 Ko 16.23, 1 Te 5.28, Mo 22.21 ✧ 16:21: Ab 16.1, 19.22, 20.4 ✧ 16:23: Ab 19.29, 1 Ko 1.14, 2 Ti 4.20

tí mo hongo habeheore kagonaga iname ibunaga mini yaraga hamíya.✧ ²⁶ Anigo Ngode Datagaliwabe mana latagi haga henerume bi gilibu wini ngagome mana heneneore ogoni latagi halu lo nga. Ngode Datagaliwabe haluhe nahomaga kago ibugua mana ogoni wali agali dindi bibahendeni karu hale hai helo lamule pudaba lene. Ani lenego wali agali uruni tigua Ngode Datagaliwabehondo mini mbiraore wialu helobi ibugua bia laradagua bialu helobi mana ogoni lamule pudaba lene.

²⁷ Yasu Keriso ibuha howa Ngode Datagaliwabe mbiraore kago ibu hangu mini gigabiwiore kago ibunaga mini yaraga haaboboore helo hamelo ko. Aniore bilo laro.✧

✧ **16:25:** Lm 1.5, Eb 1.9, 3.5, 3.9, 3.20, Kl 1.26-27, 1 Te 3.13

✧ **16:27:** 1 Ti 1.17, 6.16, Yu 25

Habo nalolene bi gahenge lo winigo ogo
The Holy Bible with Deuterocanon in the Huli
Language of Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Huli long Niugini

Copyright © 1983, 1991, 2002 Bible Society of Papua New Guinea

© Faith Comes by Hearing

Language: Huli

Translation by: Bible Society of Papua New Guinea

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

dbd89e09-6f1d-5903-a411-8b10e4e81fb7